

Τμήμα Ιστορίας 18/9/2020

Διπλωματική εργασία του Φώτη Καγιάφα Α.Μ :MTIT1605

Π.Μ.Σ Ιστορία και Τεκμηρίωση

Κατεύθυνση Ιστορία της Αρχαιότητας

(THE LAST DAY OF CORINTH)

Ο Αχαϊκός πόλεμος του 146 π.Χ. και η υποδούλωση της

Ελλάδας στην Ρώμη

Επιβλέπουσα: Ιωάννα Κράλλη

Ευχαριστίες

Χωρίς την βοήθεια των καθηγητών μου στο προπτυχιακό που με ενέπνευσαν για να αγαπήσω την Αρχαία ιστορία δεν θα είχα καταπιαστεί με αυτό το μεταπτυχιακό. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι περίμενα με αγωνία το ΦΕΚ που θα ενέκρινε την θέσπιση Μεταπτυχιακού Προγράμματος στο Τμήμα στο πεδίο της Αρχαίας Ιστορίας και ενοχλούσα συχνά την κυρία Ματαράγκα. Η αλήθεια είναι ότι περίμενα πολύ. Η κυρία Ματαράγκα, όμως, που είναι η πρώτη που με ενέπνευσε στο να κατανοήσω και να αγαπήσω την αρχαία ιστορία, με ενθάρρυνε και με συμβούλευε να μην απογοητεύομαι.

Τελικά εγκρίθηκε μετά από πέντε χρόνια από τη λήψη του πτυχίου μου και αφού είχα γυρίσει και από το στρατό. Δεν το έβαλα κάτω χάρη στην στήριξη κάποιων σημαντικών για τη ζωή μου ανθρώπων. Όταν τελικά ήρθα στο Μεταπτυχιακό για την τελική συνέντευξη, δεν θα ξεχάσω την στήριξη του κυρίου Ευσταθίου στην διαδικασία συνέντευξης. Η εμπιστοσύνη και η στήριξη από έναν τόσο έμπειρο καθηγητή θα είναι κάτι που θα με εμπνέει και θα με οδηγεί πάντα να προχωρώ μπροστά με θάρρος και αυτοπεποίθηση.

Στη συνέχεια και κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών χάρηκα την διαδικασία έρευνας καθώς και τις υποδείξεις των Καθηγητών μου, του κυρίου Σμπόνια και του κυρίου Σβέρκου για τον τρόπο και την μεθοδολογία. Οι εργασίες που μου δόθηκαν από τους καθηγητές μου, μου έμαθαν πώς να εμπιστεύομαι, να συνδέω και να αναλύω τις πηγές από το συναρπαστικό παρελθόν, όχι μόνο του τόπου μου, αλλά και της ανθρωπότητας.

Τέλος θέλω να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως την επιβλέπουσά μου κ. Κράλλη για την άριστη καθοδήγησή και την υπομονή της, που άντεξε τις άπειρες αλλαγές που έκανα καθυστερώντας την διπλωματική μου, γιατί χανόμουν στα πέρατα του παρελθόντος πολύ εύκολα και μου περιόριζε το πεδίο έρευνας. Έτσι, κατάφερα να τελειώσω κάποτε την έρευνα, τη μελέτη και φυσικά αυτή την εργασία.

Ευχαριστώ θερμά και από την καρδιά μου όλους και θα θυμάμαι πάντα τις υποδείξεις σας και κυρίως το ήθος και το παράδειγμά σας που για μένα είναι ο κανόνας,

επειδή η θεωρία από μόνη της δεν έχει κανένα νόημα και επομένως και κάθε προσπάθεια.

Ευχαριστώ τις υπαλλήλους του Πανεπιστημίου Πατρών κ.κ. Χρυσούλα Ψαρρού και Δόρα Μανιά που μου παρείχαν πρόσβαση σε βιβλιογραφία του γνωστικού μου αντικειμένου.

Ευχαριστώ τον Χρύσανθο Μαρούλη για τις ορθογραφικές και συντακτικές διορθώσεις και εν γένει την επιμέλεια του κειμένου.

Ευχαριστώ την Φανή Μαυροβουνιώτη για την βοήθεια της στις μεταφράσεις σε άρθρα και ξένες δημοσιεύσεις καθώς και για την πολύτιμη συντροφική και μοναδική συμπαράσταση στη ζωή μου.

Ευχαριστώ τέλος την οικογένειά μου που με στήριξε οικονομικά και ηθικά ώστε να μπορέσω να πραγματοποιήσω αυτό το μεταπτυχιακό παρ' όλες τις δυσκολίες της εποχής, γενικά της οικονομικής κρίσης, αλλά και της μεγάλης απόστασης από το Πανεπιστήμιο.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Περιεχόμενα.....	4
Χρονολογικός πίνακας της διπλωματικής	5
Εισαγωγή	6
Η Αχαϊκή Συμπολιτεία και η Ρώμη έως το 170 π.Χ.	8
Τα αίτια του Αχαϊκού πολέμου	18
Τα γεγονότα από το 150-147 π.Χ.	24
Ο Αχαϊκός πόλεμος και η καταστροφή της Κορίνθου.....	31
Η αφορμή	31
Ο πόλεμος	33
Η μάχη στη Σκάρφεια	34
Η μάχη στην Λευκόπετρα και η καταστροφή της Κορίνθου.....	37
Τα αποτελέσματα του πολέμου: Η υποδούλωση.....	42
Επίλογος.....	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	53
Η προσέγγιση του Αχαϊκού πολέμου στην λογοτεχνία, την ζωγραφική και τον κινηματογράφο.....	53
Ο Αχαϊκός πόλεμος στον Ιταλικό μεταπολεμικό κινηματογράφο “il conquistatore di Corinto ”	55
Ιστορία και λογοτεχνία Κ. Π. Καβάφη, Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες	59
Ο Αχαϊκός πόλεμος στην ζωγραφική : Η τελευταία μέρα της Κορίνθου	61
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	63

Χρονολογικός πίνακας της διπλωματικής

280-281 π.Χ.	Σύσταση της Αχαϊκής Συμπολιτείας με πρωτοβουλία της Δύμης και της Πάτρας
279-278 π.Χ.	Άνοδος της Αιτωλικής Συμπολιτείας
251π.Χ.	Άνοδος της Αχαϊκής Συμπολιτείας
244-222 π.Χ.	Εποχή του Άγη και του Κλεομένη στη Σπάρτη και η αρχή των μεταρρυθμίσεων
222 π.Χ.	Πόλεμος του Κλεομένη και σύσταση της ελληνικής συμμαχίας. Θάνατος του Αντίγονου Γ΄.
221 π.Χ.	Άνοδος του Φιλίππου του Ε΄ στον θρόνο Μακεδονίας
221-217 π.Χ.	Συμμαχικός πόλεμος μεταξύ των μελών της ελληνικής συμμαχίας
219-202 π.Χ.	Β΄ Καρχηδονιακός πόλεμος
215 π.Χ.	Συμμαχία του Φιλίππου με τον Αννίβα και ο Α΄ Μακεδονικός πόλεμος
212 π.Χ.	Συνθήκη Ρωμαίων και Αιτωλών
200-197 π.Χ.	Β΄ Μακεδονικός πόλεμος
196 π.Χ.	Διακήρυξη της ελευθερίας των Ελλήνων από τον Φλαμινίο στον Ισθμό της Κορίνθου
188 π.Χ.	Η ειρήνη της Απάμειας
179 π.Χ.	Θάνατος του Φιλίππου του Ε΄
171-168 π.Χ.	Γ΄ Μακεδονικός πόλεμος και ο Περσέας βασιλιάς της Μακεδονίας
168 π.Χ.	Κατάλυση του Μακεδονικού βασιλείου και χωρισμός του σε τέσσερις διοικητικές ελεύθερες επαρχίες
150 π.Χ.	Επιστροφή των χιλίων ομήρων από την Ρώμη στην Αχαΐα
149 π.Χ.	Γ΄ Καρχηδονιακός πόλεμος. Επανάσταση του Ανδρίσκου στην Μακεδονία και συγκρότηση της επαρχίας της Μακεδονίας
147 π.Χ.	Αχαϊκός πόλεμος
146 π.Χ.	Καταστροφή της Κορίνθου και της Καρχηδόνας
145/4 π.Χ.	Επανάσταση στην Δύμη της Αχαΐας

Εισαγωγή

Στην διπλωματική αυτή εργασία εξετάζεται ο Αχαϊκός πόλεμος το 146 π.Χ. και η υποδούλωση της Ελλάδας στην Ρώμη. Μέσα από τα αίτια, τον πόλεμο και τα αποτελέσματα του θα δούμε την ευθύνη που φέρουν η Ρώμη, η Αχαϊκή Συμπολιτεία και η Σπάρτη για αυτόν τον πόλεμο. Τα βαθιά αίτια θα δούμε ότι είχαν να κάνουν με την διεκδίκηση της πολιτικής και γεωγραφικής ηγεμονίας στην Πελοπόννησο ανάμεσα στην Σπάρτη και στην Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Η μεν Σπάρτη αναζητά το χαμένο εδαφικό και πολιτικό κύρος που είχε πριν την έλευση των Μακεδόνων και την εγκαθίδρυση μακεδονικών φρουρών στην Πελοπόννησο. Αντίθετα η Αχαϊκή Συμπολιτεία επανιδρύθηκε το 280 π.Χ. με βασικές δημοκρατικές αξίες. Αυτές οι αξίες που προπαγάνδιζε θα είναι και η κύρια αντίθεση των Αχαιών με τους ολιγαρχικούς Σπαρτιάτες. Σε αυτές τις αντίθετες πολιτικές για την ηγεμονία στην Πελοπόννησο θα προστεθούν και οι Μακεδόνες.

Για τα επόμενα 75 χρόνια μέχρι το 146 π.Χ. οι πόλεις της Πελοποννήσου θα υποστούν μια βαναυσότητα. Ενώ καταληκτικό ρολό θα αποτελέσουν και οι διαιτησίες της Ρωμαϊκής συγκλήτου. Το 146 π.Χ. θα δούμε ότι είναι ένα έτος ορόσημο για την πρωτοκαθεδρία της Ρώμης στην δυτική Μεσόγειο και στον ελλαδικό χώρο. Το έτος αυτό εγκαινιάζεται με την άμεση υποταγή και την συθέμελη καταστροφή της Καρχηδόνας και της Κορίνθου.

Το χρονικό πλαίσιο στο οποίο θα κινηθούμε τοποθετείται από την μάχη της Πύδνας (168/7 π.Χ.) έως και την καταστροφή της Κορίνθου (146 π.Χ.) Οι κύριες πηγές μας για τις σχέσεις μεταξύ Ρώμης και Αχαϊκής Συμπολιτείας είναι ο Τίτος Λίβιος και ο Πολύβιος· όμως εδώ υπάρχει ένα θέμα με την περίοδο από το 167 π.Χ. έως το 150 π.Χ, περίοδος κατά την οποία λόγω της φιλορωμαϊκής πολιτικής του Αχαιού στρατηγού Καλλικράτη, κυριαρχεί ηρεμία. Ο Πολύβιος σώζεται αποσπασματικά και ο Τίτος Λίβιος έχει χαθεί από το 167 π.Χ. έως το 146 π.Χ. για τον Αχαϊκό πόλεμο έχουμε μόνο τον Παιανία. Μία άλλη πηγή που μπορούμε να βρούμε, για να καταλάβουμε την ρωμαϊκή πολιτική απέναντι στην Ελλάδα, είναι ο βίος του Κάτωνα του Πλουτάρχου, ο Κάτωνας στο Α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. εμφανίζεται ως το κεντρικό πρόσωπο της επεκτατικής

πολιτικής της Ρωμαϊκής συγκλήτου. Το τέλος του πολέμου επισφραγίστηκε από την καταστροφή της Κορίνθου. Στην συνέχεια όλη η νότια Ελλάδα τέθηκε υπό την επίβλεψη του Ρωμαίου διοικητή της Μακεδονίας. Το Κοινό της Αχαϊκής συμπολιτείας συρρικνώθηκε σε έκταση και έχασε την πολιτική και στρατιωτική δύναμη του.

«*Ακόμη και τα μνημεία νεκρών ηγετών, όπως ο Φιλοποίμην και ο Άρατος έγιναν στόχος*¹». Σημειώνεται ότι υπό την επικουρία του Φιλοποίμενος και Αράτου άκμασε και η Συμπολιτεία των Αχαιών και κατά τον Andrew Erskine αυτοί ήταν εκείνοι που προσπάθησαν να ανορθώσουν το ανάστημα της πόλης απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις της εποχής τους. «*Men who try to stand up the polis against the great power the Achains Aratus and Philopeomen*²».

Τέλος, στο παράρτημα θα δούμε, αν όλα αυτά μπορούν να εμπλουτιστούν και να τεθούν και διαθεματικά μέσα απ' την ταινία *il conquistatore di Corinto (1961)* του Mario Costa», το ποίημα του Καβάφη για τον Αχαϊκό πόλεμο «*υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας Πολεμήσαντες*» και τον πίνακα ζωγραφικής του Tony Robert Fleury, “*The last day of Corinth*”

Για να αναλύσουμε τον Αχαϊκό πόλεμο του 146 π.Χ. και την μετέπειτα υποδούλωση της Ελλάδας στην Ρώμη, θα μπορούσαμε να κάνουμε μια προσέγγιση θέτοντας τα εξής ερωτήματα : 1. Ποια είναι τα βασικά αίτια που οδήγησαν την Αχαϊκή συμπολιτεία και την Ρώμη στον πόλεμο;. 2. Επηρέασε με κάποιον τρόπο ο Γ' Καρχηδονιακός πόλεμος αυτήν την συμπλοκή;. 3. Ποια ήταν τα αποτελέσματα του πολέμου για την Αχαϊκή Συμπολιτεία και ποια για την Ρώμη;.

¹Λάζαρου Α. 2000, 175

² Erskine A. 2005, 8

Η Αχαϊκή Συμπολιτεία και η Ρώμη έως το 170 π.Χ.

Το 280-281 π.Χ. οι Αχαϊκές πόλεις με πρωτοβουλία της Δύμης και της Πάτρας, άρχισαν να συνεργάζονται με σκοπό να προστατεύσουν τα κοινά συμφέροντά τους στο πρότυπο της κλασσικής Αχαϊκής Δωδεκάπολης του 5^{ου} αιώνα (Λάζαρης Β. 1998). Θέλοντας να βρουν αυτήν την παλιά τους αίγλη, οι πόλεις έπρεπε να απομακρύνουν τις μακεδονικές φρουρές που είχαν εγκαθιδρυθεί από το Μακεδόνα αντιβασιλέα Αντίπατρο μετά το τέλος του Λαμιακού πολέμου³ το 322/1 π.Χ. Αναβιώνοντας έτσι την παλιά ισχύ της, η συνομοσπονδία ρύθμιζε τα κοινά συμφέροντά των πόλεων κρατών και σιγά – σιγά άρχισε να δημιουργείται μια νέα διευρυμένη ομοσπονδία αχαϊκών πόλεων που ολοκληρώθηκε με την δημιουργία της Αχαϊκής Συμπολιτείας.

Ο Πολύβιος την παρουσιάζει ως μια πραγματική δημοκρατία η οποία υπερείχε από την Αιτωλική Συμπολιτεία. Οι Αιτωλοί τον 3^ο αιώνα θέσπισαν συνελεύσεις και εκλογές. Στις ετήσιες εκλογές εξέλεγαν έναν στρατηγό και ένα πολυμελές μόνιμο συμβούλιο με εκπροσώπους από κάθε πόλη. Οι συνελεύσεις λάμβαναν χώρα κάθε δύο χρόνια. Οι Αιτωλοί ήταν «*τυπικοί Έλληνες*⁴» που αγαπούσαν τους θεούς του Ολύμπου. Τον ίδιο αιώνα το κοινό τους μεγάλωσε περιλαμβάνοντας πια τους Δελφούς και μακρινές περιοχές όπως η Άξος, η Λυσιμαχεία και η Κιός. Το κοινό των Αιτωλών ήταν ισχυρό λόγω της φύσης του στις λήψεις αποφάσεων, του σώματος πεζικού και του δυναμικού ναυτικού που είχε. Την καθοριστική σημαντικότητά του το κοινό των Αιτωλών θα την αναδείξει κατά την περίοδο που η ρωμαϊκή δύναμη σημείωσε άνοδο.

Στην Αχαϊκή Συμπολιτεία οι πόλεις που συμμετείχαν διατηρούσαν την αυτονομία τους και η κάθε μια είχε δικούς της νομούς και διοικητές. Τα κοινά θέματα της εξωτερικής πολιτικής της συμπολιτείας τα χειρίζονταν δυο σώματα. Μια βουλή αγνώστου αριθμού μελών και μια συνέλευση ανδρών που είχαν συμπληρώσει το 30^ο έτος

³ Ο Λαμιακός πόλεμος (323 π.Χ. – 322 π.Χ.): όταν οι Αθηναίοι έμαθαν ότι ο Αλέξανδρος είχε πεθάνει προσπάθησαν να μπουν επικεφαλής μίας μεγάλης συμμαχίας σε πανελλήνια κλίμακα εναντίον της Μακεδονικής κυριαρχίας. Το 322 π.Χ. όμως ηττούνται και αναγκάζονται να παραδοθούν. Οι Μακεδόνες τότε μετέτρεψαν το πολίτευμα της Αθήνας σε ολιγαρχικό και εγκατέστησαν Μακεδονική φρουρά στην Αθήνα και στις πόλεις που είχαν συνταχθεί με το μέρος των Αθηναίων. Όλα αυτά έγιναν υπό τον Αντίπατρο, τον Μακεδόνα αντιβασιλέα του ανήλικου γιου του Αλέξανδρου.

⁴ Shipley, 2012, 232

της ηλικίας τους. Βέβαια δεν γνωρίζουμε από την βιβλιογραφία εάν η συνέλευση ήταν ένα αντιπροσωπευτικό σώμα ή συνέλευση όλων των ανδρών.

Αυτή η συνοδός συνερχόταν τέσσερις φορές το χρόνο αλλά και σε έκτακτες περιπτώσεις. Σε αυτές τα μέλη ασχολούνταν με τα κοινά προβλήματα που αντιμετώπιζαν ή απασχολούσαν την κάθε πόλη που ανήκε στη συμπολιτεία. Το ανώτατο αξίωμα ήταν αυτό του στρατηγού. Αρχικά οι στρατηγοί ήτανε δυο όμως αυτό άλλαξε το 253 π.Χ. και πλέον ο στρατηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας ήτανε ένας.

Την πρώτη της μεγάλη επέκταση η Αχαϊκή Συμπολιτεία την γνώρισε από τον Άρατο τον Σικυνίο. Αφού προσάρτησε πρώτα την Σικυώνα στην Συμπολιτεία εκμεταλλευόμενος την εξασθένιση των Μακεδόνων, εκτός από τις πόλεις ανατολικά των Πατρών άρχισε να επεκτείνεται και βόρεια της Πελοποννήσου. Το 245 π.Χ. ο Άρατος επιτίθεται στους Αιτωλούς, διότι επιχείρησαν να ανατρέψουν την αρχή της Σικυώνας. Με την επίθεση των Αχαιών, οι Αιτωλοί κατέλαβαν τους Βοιωτούς, οι οποίοι είχαν συμμαχήσει νωρίτερα με τους Αχαιούς. Μέσα σε αυτές τις αντιδικίες, ο Μακεδόνας βασιλιάς ο Αντίγονος ο Γονατάς βρήκε ελεύθερο έδαφος και κατέλαβε την Κόρινθο και την Εύβοια και εγκατέστησε Μακεδονικές φρουρές στις πόλεις. Το 243 π.Χ. προσάρτησε την Κόρινθο, τα Μέγαρα και την Τροιζίνα. και στη συνέχεια έφτασε μέχρι την Επίδαυρο και την Μεγαλόπολη. Έκτοτε, το κοινό των Αχαιών θα αναδειχθεί ως ο κεντρικός πυρήνας αντίστασης των πόλεων της νότιας Ελλάδας και της Πελοποννήσου κατά της Μακεδονίας (Shipley, 2012).

Ο Άρατος προσπάθησε να αλλάξει το κοινό των Αχαιών και να του δώσει ένα σκοπό, ο οποίος ήταν η προστασία των Ελλήνων της νότιας Ελλάδας και κυρίως των πόλεων της Πελοποννήσου από την Μακεδονία. Το ζήτημα όμως που τίθεται εδώ, είναι ότι για τους ίδιους τους Πελοποννήσιους, λέγοντας παλιός εχθρός δεν εννοείτο η Μακεδονία αλλά η Σπάρτη. Στα μέσα του 3^{ου} αιώνα, η Σπάρτη σηματοδεύτηκε από απόπειρες των βασιλέων της, Άγη (244-241π.Χ.) και Κλεομένη Γ' (235-222 π.Χ.) στο να αποκαταστήσουν, την στρατιωτική και εδαφική δύναμη που είχαν πριν την έλευση των Μακεδόνων.

Ο Πολύβιος είχε προσωπικές και ιστοριογραφικές προκαταλήψεις: ένα μίσος για την κοινωνικοοικονομική αλλαγή που θα μπορούσε να αλλάξει την ισορροπία της

δύναμης ευνοώντας τους φτωχότερους Έλληνες και ένα μίσος για τη Σπάρτη. Ο Shipley (2012), αναφέρει ότι πολλές σύγχρονες μελέτες φαίνεται να παρουσιάζουν τον Κλεομένη είτε ως φασίστα είτε ως φιλελεύθερο σοσιαλιστή. Η αλήθεια όμως βρίσκεται κάπου ανάμεσα στην εκδοχή του Φίλαρχου και του Πολυβίου. Οι βασιλείς της Σπάρτης, Άγης και Κλεομένης, όπως και άλλοι προκάτοχοί τους, όταν ισχυρίζονταν ότι θα καθιστούσαν έναν παραδοσιακό τρόπο ζωής όπως είχε θεσμοθετήσει ο Λυκούργος, είχαν και δίκιο και άδικο. Ο Shipley χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «όταν ισχυρίζονταν ότι δημιουργούσαν μία πιο δίκαιη κοινωνία, ταυτόχρονα, προσπαθούσαν και ορθώς για τα μέτρα της εποχής, να ισχυροποιήσουν και την πόλη τους» (Shipley, 2012, 245).

Υπάρχουν επιχειρήματα και υπέρ αλλά και κατά της ιδέας ότι ο Άγης και ο Κλεομένης ήταν επαναστάτες. Εκείνη την εποχή υπήρχε μία συνεχής ισορροπία δύναμης μεταξύ των τριών μεγάλων δυναστών: της Μακεδονίας, της Αιγύπτου και της Ασίας. Το 250 π.Χ. περίπου, η Σπάρτη έστρεψε την προσοχή της στην Μαντινεία και όχι στην Μεγαλόπολη. Αρχηγός στον πόλεμο ήταν ο Άγης ο αντιβασιλέας και αυτό ήταν το μοναδικό καταγεγραμμένο γεγονός των «μαύρων χρόνων» στην ιστορία της Σπάρτης από το 260 π.Χ. έως το 244 π.Χ. (άνοδος του Άγη). Αυτή η εκστρατεία βέβαια ήταν αποτυχημένη αλλά σημαντική διότι την Μαντινεία την βοήθησε η Μεγαλόπολη και η Αχαΐα (ένα νέο κράτος), που ήταν κάτω από την επιρροή του Αράτου της Σικυωνίας. Ο Άρατος είχε μία επεκτατική πολιτική με την οποία ήθελε να ενοποιήσει την Πελοπόννησο (Cartledge and Spawforth, 2002).

Το 244 π.Χ. βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος της ιδιωτικής γης στην Σπάρτη ήταν στο όνομα της μητέρας και της γιαγιάς του Άγη που ήταν οι πλουσιότεροι άνθρωποι Σπαρτιάτες. Ο Άγης κατάφερε να τις πείσει για τις ιδέες του και για την κοινοτική αλλαγή που ήθελε να κάνει. Η εφαρμογή του προγράμματος του Άγη έγινε με τον συνήθη τρόπο, μέσω της Γερουσίας, της Εκκλησίας και των Εφόρων. Μέρος του προγράμματος του Άγη ήταν και η επιβολή και επανένταξη της αυστηρότητας της αγωγής στα παιδιά, στους νέους και στους παλιούς πολίτες. Στους πολίτες επίσης επιβάλλονταν ο παλιός Σπαρτιατικός τρόπος ζωής ή αλλιώς η «Δίαϊτα» που επικεντρωνόταν στην κοινοτική ζωή μέσα σε ένα στρατιωτικό πλαίσιο (με συσσίτια). Τα συσσίτια του Άγη είχαν από 200 έως 400 μέλη. Όμως «το πακέτο» του Άγη

αντιπαρατέθηκε με την πρωτοβουλία του Αγησιλάου ως αρχηγός των καταπιεσμένων. Ο Αγησίλαος ζήτησε να ακυρωθούν τα χρέη και να ανακατανεμηθεί η γη. Αυτό επετεύχθη στα τέλη του 242 π.Χ. (Cartledge and Spawforth, 2002).

Ο Άγης κλήθηκε σύμφωνα με τους όρους της συμμαχίας της Σπάρτης με την Αχαΐα, να οδηγήσει τους οπλίτες έξω από τον Ισθμό της Κορίνθου για να βοηθήσουν τον Άρατο να αντισταθεί στην εισβολή των Αιτωλών. Ο Άρατος απέρριψε το σώμα των συμμάχων από την Σπάρτη. Υπάρχει ερωτηματικό στο γιατί ο Άρατος απέρριψε τον Άγη. Ήταν μήπως για να σταματήσει την ορμή της κοινωνικής αλλαγής που υπήρχε κίνδυνος να φτάσει μέχρι τις πόλεις της Αχαϊκής συμπολιτείας; Μόλις επέστρεψε ο Άγης, εκτελέσθηκε μαζί με την μητέρα τους και την γιαγιά του από τους Σπαρτιάτες. Ο Λεωνίδας έπειτα πήρε την θέση του ξανά ως βασιλιάς και πάντρεψε την γυναίκα του Άγη με τον γιο του, Κλεομένη (Cartledge and Spawforth, 2002).

Υπάρχει μία συνέχεια στην ταυτότητα της ιδεολογίας ανάμεσα στον Άγη και στον Κλεομένη με την μεσολάβηση της ίδιας γυναίκας ως σύζυγο του καθενός. Βέβαια ο Κλεομένης μοιράζονταν την ίδια ιδεολογία του μοναρχικού απολυτισμού με τον πατέρα του. Με τον θάνατο του Άγη, τελείωσε και η νόμιμη διπλή βασιλεία. Ο Κλεομένης ήταν ο τελευταίος νόμιμος βασιλιάς της Σπάρτης αλλά ο τρόπος της βασιλείας του ήταν σπανίως παραδοσιακός. Η άνοδός του έλαβε χώρα το 235 π.Χ. Ο Κλεομένης θέσπισε νόμους ίδιους με εκείνους του Άγη δηλαδή τον αναδασμό γης και η ακύρωση των χρεών. Οι περίοικοι της Σπάρτης απέκτησαν πολιτικά δικαιώματα στα οποία περιλαμβάνονταν και η στρατιωτική εκπαίδευση, η οποία αναδιοργανώθηκε (Cartledge and Spawforth, 2002).

Με τις συνεχείς νίκες του κοινού των Αχαιών και την ιδέα που είχαν για την επέκταση της Αχαϊκής Συμπολιτείας σε όλη την Πελοπόννησο, άρχισε να υπάρχει μία δυσπιστία και αναστάτωση στους κατοίκους των πόλεων που συμμετείχαν. Αυτό έγινε λόγω των νόμων του Κλεομένη για την ακύρωση χρεών. Βλέποντας αυτά ο Άρατος, κήρυξε πόλεμο στην Σπάρτη ενώ παράλληλα προσέγγισε, τον νέο Μακεδόνα βασιλιά τον Αντίγονο τον Γ', να συμμαχήσει μαζί του κατά της Σπάρτης και του Κλεομένη. Το 222 π.Χ. στην μάχη της Σελλασίας, ο Αντίγονος μαζί με τους Αχαιούς, καταλαμβάνουν την Σπάρτη. Ο Κλεομένης ηττείται και καταφεύγει στην Αίγυπτο. Η Σπάρτη εντάχθηκε στην

κοινή Συμμαχία και τοποθετήθηκε σ' αυτήν μακεδονική φρουρά. Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεομένη καταργήθηκαν. Για την νίκη αυτή έχουμε την επιγραφή από την Δήλο: βασιλεὺς Ἀντίγο[νος βασιλέως] Δημητρίου κα[ὶ Μακεδόνες] καὶ οἱ σύμμαχοι [ἀπὸ τῆς περὶ] Σελλασίαν μά[χης Ἀπόλλωνι]⁵

Το 221 π.Χ. στο βασίλειο της Μακεδονίας πεθαίνει ο Αντίγονος ο Γ' και παίρνει την εξουσία ο Φίλιππος ο Ε'. Ο Φίλιππος, έβλεπε την επέκταση των Αιτωλών ως απειλή για τα νότια σύνορα της Μακεδονίας. Λόγο αυτών των φόβων του διεξήγαγε πολέμους στην Ακαρνανία και την Ήπειρο ενώ το 218 π.Χ. εισβάλλει στην Αχαΐα. Ο πόλεμος έλαβε τέλος με την ειρήνη της Ναύπακτου το 217 π.Χ. Ο Φίλιππος έπειτα κατά την διάρκεια του Β' Καρχηδονιακού πολέμου συνάπτει το 215 π.Χ. συμμαχία με τον Αννίβα αυτό θα είναι και το αίτιο για τον Α' Μακεδονικό πόλεμο και για την έλευση των Ρωμαίων στον Ελλαδικό χώρο (Baslez F. M., 2013).

Η χρονολογία ίδρυσης της Ρώμης δεν είναι διακριτή. Οι ιστορικοί την τοποθετούν σε κάποια ανάμεσα σε αυτές τις χρονολογίες: 814, 753, 751 και 748 π.Χ. Ιδρυτής της θεωρείται ο Αινείας και οι μετέπειτα απόγονοι του, Ρώμος και Ρωμύλος. Αρχαιολογικές έρευνες έδειξαν ότι στους λόφους γύρω από την Ρώμη κατοικούσαν αγροτικοί πληθυσμοί από την εποχή του χαλκού. Με αυτόν τον τρόπο αποδεικνύεται η παραδοσιακή χρονολογία του οικισμού του Ρωμύλου στον Παλατίνο λόφο. (Morgan L.H. 2013, Mackay C.S. 2014). Ο μύθος της αρπαγής των θυγατέρων των Σαβίνων από τους Λατίνους επιβεβαιώνεται, διότι έχουμε ευρήματα πρόσμιξης εθίμων. Τα γένη που τελικά διαμόρφωσαν την Ρώμη είναι οι Σαβίνοι, οι Λατίνοι, οι Φαβίοι, οι Αυρήλιοι και οι Κλαύδιοι.

Η Ρώμη άρχισε να διαμορφώνεται κάτω από την ετρουσκική κυριαρχία, οπότε τα έθιμα, οι θεσμοί ακόμα και το σύστημα διακυβέρνησης της πόλης ήταν εφαρμοσμένα σύμφωνα με τα πρότυπα των Ετρούσκων (Mackay C.S. 2014). Βλέπουμε ότι με την εκδίωξη του τελευταίου Ετρούσκου βασιλιά, που σύμφωνα με την παράδοση και τους μύθους της Ρώμης γνωρίζουμε ότι είναι ο Ταρκύνιος, ο οποίος ανατράπηκε από Ετρούσκους και Λατίνους ευγενείς κατά τον Rostovtzeff, αυτοί οι ευγενείς παίρνουν τα

⁵ IG XI,4 1097: Delos

ηνία του Ρωμαϊκού κράτους και εγκαθιδρύουν δημοκρατικό πολίτευμα το 507 π.Χ. (Rostovtzeff M., 1960).

Στη συνέχεια οι Ρωμαίοι επεκτείνονται σ' όλη την Ιταλική χερσόνησο και επικρατούν έναντι των Ετρούσκων. Μετά τον Α΄ Καρχηδονιακό πόλεμο προσαρτούν την Σικελία την Σαρδηνία και την Κορσική. Με την προσάρτηση αυτών των εδαφών η Ρώμη ευημερεί οικονομικά, λόγω του ότι η Σικελία ήταν σιτοβολώνας της Καρχηδόνας. Στη συνέχεια στρέφουν την προσοχή τους προς τον βορρά και μέχρι το 220 π.Χ. καταλαμβάνουν την κοιλάδα του Πάδου. Οι Καρχηδόνιοι μετά την ήττα τους φτιάχνουν την Νέα Καρχηδόνα στην Ιβηρική χερσόνησο, ενώ οι δυνάμεις του Αννίβα περνούν τις Άλπεις και απειλούν την Ρώμη πια στο έδαφός της (Mackay C.S. 2014).

Ο Αννίβας το 218 π.Χ., μετά από δύο νικηφόρες μάχες, στη λίμνη Τρασίμενη και στις Κάννες το 216 π.Χ. συντρίβει τον ρωμαϊκό στρατό. Αυτές είναι που θα δώσουν και το έναυσμα στο Φίλιππο να συμπράξει την συμμαχία με τον Αννίβα αλλά αυτό που δεν γνώριζε ο Φίλιππος είναι ότι με την πράξη αυτή η Ρώμη θα στρεφόταν από εκείνη την στιγμή προς τα Ελληνιστικά βασίλεια. Το διάστημα από το 214 π.Χ. έως 212 π.Χ., ο Φίλιππος προσανατολίσθηκε βορειοδυτικά και επεκτάθηκε στις περιοχές των Αιτωλών και των Παρθινών. Αυτό οδήγησε στην αποδοχή της συμμαχίας των Αιτωλών, που αναζητούσαν μία συμμαχία εναντίον του βασιλιά Αντιγονίδη. Η συμμαχία οδήγησε στην συνεργασία των Αιτωλών και των Ρωμαίων αφού οι μεν Αιτωλοί θα επιτίθεντο στον Φίλιππο και οι δε Ρωμαίοι θα τους υποστήριζαν από την θάλασσα. Επίσης, στο τέλος στους Αιτωλούς θα ανήκαν τα εδάφη και στους Ρωμαίους τα λάφυρα. Βέβαια, το 206 π.Χ. ο Φίλιππος υπερίσχυσε και προχώρησε σε ειρήνη. Η Ρώμη όμως δεν συντάχθηκε με αυτή την απόφαση και στην συνέχεια ξεκίνησε ο Β΄ Μακεδονικός πόλεμος (Baslez F. M., 2013).

Στον Β΄ Μακεδονικό πόλεμο, σημαντικό ρόλο είχε ο συνασπισμός των κρατών του Αιγαίου που αναζητούσαν μία στρατιωτική ηγεσία και ήταν αυτά καθαυτά ένας από τους σκοπούς του πολέμου, αφού αναζητούνταν ο έλεγχός τους. Ο Φίλιππος πολιόρκησε την Χίο, όμως υπέστη μία μεγάλη ήττα στην συμμαχία που είχαν κάνει η Ρόδος, η Πέργαμος και το Βυζάντιο. Λόγω αυτού, το φθινόπωρο του 201 π.Χ., η Ρόδος και η Πέργαμος ζήτησαν βοήθεια από τους Ρωμαίους. Έτσι, η Ρώμη θα στείλει τον Φλαμινίο

να αντιμετωπίσει τον Φίλιππο ο οποίος εστίασε την προσοχή του στην Πελοπόννησο και στην κεντρική Στερεά καθώς και στην νότια Ελλάδα. Ο ίδιος παρούσαζε σε όλες τις πόλεις την Ρώμη ως απελευθερώτρια δύναμη (Baslez F. M., 2013).

Μία από τις πόλεις που συμμάχησαν με την Ρώμη είναι και η Αχαϊκή Συμπολιτεία η οποία λόγω της ανόδου του Νάβι στην Σπάρτη και της πρόσφατης συμμαχίας του με τον Φίλιππο, θεωρήθηκε ως απειλή για τα συμφέροντα της Αχαϊκής συμπολιτείας. Με την ήττα του Φιλίππου στις Κυνός Κεφαλές της Θεσσαλίας το 197 π.Χ., η Αχαϊκή Συμπολιτεία επωφελήθηκε και ως επιβράβευση, της δόθηκε η Κόρινθος από τους Ρωμαίους. Μέχρι το 195 π.Χ. σχεδόν όλη η Πελοπόννησος είχε υποταχθεί στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Εκτός των περιοχών της Ηλείας, της Λακωνίας, της Μεσσήνης και του Άργους. Ο Νάβις προσπάθησε να καλλιεργήσει διπλωματικές σχέσεις με την Ρώμη κατά την διάρκεια του πολέμου. Ο Νάβις δέχτηκε το δώρο που του έκανε στα πλαίσια της συμμαχίας τους ο Φίλιππος που ήταν η πόλη του Άργους πάρα την θετική σχέση που ανέπτυξε όπως προ είπαμε με την Ρώμη (Shipley, 2012).

Μετά λοιπόν την ήττα του Φιλίππου το 197 π.Χ. το επόμενο έτος ο Φλαμίνιος διακηρύσσει την ελευθέρια των Ελλήνων στα ίσθμια το 196 π.Χ. Ο Πολύβιος αναφέρει στο χωρίο (18.46) ότι « *η σύγκλητος των Ρωμαίων και ο Τίτος Κόιντος, ο στρατηγός ύπατος αφού νίκησε των βασιλιά Φίλιππο και τους Μακεδόνες αφήνουν ελευθέρους, αφρούρητους, να διοικούνται σύμφωνα με τους πάτριους νομούς τους, τους Κορίνθιους, Φωκείς, τους Λοκρούς, τους Ευβοείς, τους Αχαιούς της Φθιώτιδας ...*»⁶

Το 195 π.Χ. Φλαμίνιος προδίδει τις ειρηνικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί με τον Νάβι και επιτίθεται στην Λακωνία με πρόσχημα την απελευθέρωση του Άργους. Η Σπάρτη έχασε ένα μεγάλο μέρος των εδαφών της τα οποία δόθηκαν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Το 193 π.Χ. ο Νάβις προσπάθησε να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη της Σπάρτης αλλά δολοφονήθηκε. Έπειτα ο Φιλοποίμην, ο στρατηγός των Αχαιών που είχε διακριθεί στο Κλεωμενικό πόλεμο την ενσωμάτωσε και πάλι στην Αχαϊκή Συμπολιτεία (Οικονόμου και Κυριαζής, 2018).

⁶ Πολυβίου ιστορία 18.46

Μετά το θάνατο του Άρατου, σημαντικότερος ηγέτης της Συμπολιτείας αναδείχτηκε, αφού εκλέχτηκε στρατηγός, ο Φιλοποίμην από την Μεγαλόπολη. Ο Φιλοποίμην είχε αναγνωρισθεί στη μάχη της Σελλασίας το 221 π.Χ., ως ίππαρχος. Ο Φιλοποίμην το 208 π.Χ. αναλαμβάνει το ύπατο αξίωμα της Αχαϊκής Συμπολιτείας και άρχισε την αναδιοργάνωση του στρατού των Αχαιών. Οι μεταρρυθμίσεις στις οποίες προχώρησε είναι οι εξής: Αναδιοργάνωσε τις τάξεις και τον πολεμικό οπλισμό των Αχαιών βάσει της μακεδονικής φάλαγγας⁷ γιατί πριν είχαν μικρά δόρατα και ασπίδες μεγάλου μήκους σαν τους κελτικούς θυρεούς. «*Τους έπεισε να φορέσουν θώρακες και κνημίδες και να χρησιμοποιήσουν ασπίδες αργολικού τύπου και δόρατα μακρά τύπου σάρισσας*»⁸ Έπειτα άλλαξε τον τρόπο ζωής των Αχαιών, ο οποίος ήταν γεμάτος απολαύσεις και πολυτέλειες. Επέβλεπε τους στρατιώτες στους οποίους επέβαλε γυμνάσια για να γίνουν ανδρείοι και θαρραλέοι με γυμνασμένα σώματα, που θα τους βοηθούσαν να επικρατήσουν σε μια μάχη. «*Στις εκστρατείες ο ίδιος πάντα ίππευε παραπλεύρως άλλοτε μπροστά και άλλοτε τελευταίος, επιτηρώντας όλους τους στρατιώτες και διόρθωνε τα σφάλματα που εύρισκε*»⁹.

Το ότι η Σπάρτη έγινε μέρος του Αχαϊκού Κοινού από το 192 π.Χ. δεν ήταν κάτι που το ήθελε η ίδια αλλά της επιβλήθηκε από τους Αχαιούς και τους Ρωμαίους συμμάχους της. Η Σπάρτη ζήτησε να επιστραφούν οι όμηροι από τον πόλεμο του 195π.Χ. και οι παραθαλάσσιες περιοχές που είχε παραδώσει η Ρώμη στο Αχαϊκό κοινό. Από αυτά τα δυο ζητήματα που έθεσε η Σπάρτη έγινε δεκτό μόνο το πρώτο δηλαδή να επιστραφούν οι όμηροι. Οι Αχαιοί επιδίωκαν να εντάξουν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία την Ηλεία και την Μεσσηνία. Η Σπάρτη με λιγότερη ανεξαρτησία και δύναμη βόλευε γενικά την Ρώμη. Η Σπάρτη όμως μπορούσε να απαγορεύει στην Αχαϊκή Συμπολιτεία την περεταίρω ενίσχυση της μέσω της ενοποίησης της Πελοποννήσου. Αυτή η συνεχής διαμάχη μεταξύ Αχαιών και Σπάρτης έφερε την διαιτησία από την Ρώμη η οποία στην αρχή φαινόταν ως ειρηνευτής στην περιοχή και όχι ως κατακτητής που όμως ήταν κάτι που στην πραγματικότητα επιδίωκε να γίνει σιγά σιγά (Οικονόμου και Κυριαζής, 2018).

⁷ Χατζόπουλος Μ., 2000, 429

⁸ Πανσανίας: Ελλάδος περιήγησις Αρκαδικά 50.1

⁹ Πολυναίου: Στρατηγήματα 6΄ Φιλοποίμην 1

Από το 188 π.Χ. και μετά οι σχέσεις της Αχαϊκής Συμπολιτείας με την Ρώμη αρχίσαν να χειροτερεύουν. Μετά τον θάνατο του Φιλοποίμενα τα ινία της Αχαϊκής Συμπολιτείας αναλαμβάνει ο Λυκόρτας ο πατέρας του ιστορικού Πολυβίου ο οποίος επαναφέρει την Μεσσήνη στην Αχαϊκή Συμπολιτεία και επιστρέφει τα λείψανα του Φιλοποίμενα στην Αχαΐα μετά τον τραγικό θάνατο που υπέστη με δηλητήριο από τους Μεσσήνιους. Ο Λυκόρτας επαναφέρει επίσης και την Σπάρτη στο κοινό των Αχαιών. Έπειτα η Ρωμαϊκή σύγκλητος ζήτησε την αποκατάσταση όλων των εξορισμένων. Ο Καλλικράτης και ο Υπερβατός που ήταν αντίπαλοι του Λυκόρτα πήγαν οικειοθελώς στην Ρώμη για να ζητήσουν την αποδοκιμασία των Αχαιών πολιτικών που δεν ήταν υπέρ της ικανοποίησης των Ρωμαϊκών αιτημάτων (Οικονόμου και Κυριαζής, 2018).

Η Ρώμη τους υποστήριξε για να επιδείξει την δύναμή της προς το Αχαϊκό Κοινό. Γυρνώντας από την Ρώμη ο Καλλικράτης το 180/179 π.Χ. ζήτησε να ικανοποιηθούν τα Ρωμαϊκά αιτήματα κάτι που μετέπειτα έγινε δεκτό από την συνέλευση της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Το ίδιο έτος ο Καλλικράτης έγινε στρατηγός του Κοινού των Αχαιών και ο υπερασπιστής της Ρωμαϊκής πολιτικής στην Πελοπόννησο (Οικονόμου και Κυριαζής, 2018).

Το 179 π.Χ. οι Ρωμαίοι επιτρέπουν στους Σπαρτιάτες να διατηρήσουν κάποια από τα ήθη και τις παραδόσεις τους. Αυτό απέδειξε την βαθιά παρέμβαση της Ρώμης στα εσωτερικά θέματα της Συμπολιτείας και οδήγησε την Σπάρτη στο να γίνει μια ανίσχυρη πόλη. Το 170 π.Χ., την περίοδο του Μακεδονικού πολέμου, στάλθηκε πρεσβεία της Ρώμης στην Αχαϊκή Συμπολιτεία και ανήγγειλαν στους Αχαιούς ότι ακόμα και μία σιωπηλή συμπάθεια προς τον Περσέα θα θεωρείτο εχθρική κίνηση προς την Ρώμη. Αυτά είναι τα λεγόμενα, που θα είναι και αυτά που θα οδηγήσουν τον Καλλικράτη, να καταδώσει δημοκρατικούς πολίτες της Αχαΐας και άλλους πολιτικούς αντιπάλους του ως υποστηρικτές του Περσέα. Έτσι, με την ήττα του Περσέα αυτό γίνεται πράξη και ο Καλλικράτης δίνει στους Ρωμαίους χίλιους ομήρους από την Αχαΐα (Οικονόμου και Κυριαζής, 2018).

Ο Γ΄ Μακεδονικός πόλεμος (171-168 π.Χ.) ξεκινάει όταν ο Περσέας επανέφερε την Μακεδονική κυριαρχία στην Δολόπια στα νότια σύνορα της Μακεδονίας παραβαίνοντας με αυτό τον τρόπο την οδηγία που είχε δώσει η Ρώμη ότι οι Μακεδόνες

θα πρέπει να παραμείνουν στα όρια των παλιών τους συνόρων, οι Ρωμαίοι κατάλαβαν ότι έπρεπε να προετοιμαστούν για πόλεμο εναντίον του Περσέα διότι αμφισβητούσε τη Ρωμαϊκή κυριαρχία στην Μακεδονία και στις άλλες πόλεις. Με την λήξη του Γ' μακεδονικού πολέμου το 168 π.Χ. οι Ρωμαίοι πήραν όμηρους από την Αιτωλία, την Βοιωτία, την Ακαρνανία και άλλους χίλιους από την Αχαϊκή συμπολιτεία με την βοήθεια του φιλορωμαϊκού στρατηγού της Καλλικράτη (Shipley, 2012).

Τα αίτια του Αχαικού πολέμου

Τα αίτια του αχαικού πολέμου 146 π.Χ. είναι σύνθετα, ενώ τα όρια του δεν είναι ξεκάθαρα. Ξεκινούν από τις σχέσεις μεταξύ των πόλεων κρατών στην Πελοπόννησο, όπου μετά την ήττα που υπέστη ο Περσέας, ο γιός του Φιλίππου του Ε΄ στην μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ., ξαναδημιουργούνται αποσχιστικές τάσεις στην Αχαική Συμπολιτεία (Will E. 1967), με την Σπάρτη να παρασύρει μια σειρά από πόλεις. Εδώ γεννιέται και το νέο Σπαρτιατικό θέμα. Η Σπαρτή με την πολιτική του αναδασμού γης και τις εξαγγελίες για την απαλοιφή των χρεών των κατωτέρων κοινωνικών στρωμάτων, έγινε το κύριο ζήτημα για την Αχαική Συμπολιτεία το οποίο έπρεπε συνεχώς να επιλύει. Από το 221 π.Χ. το Κοινό των Αχαιών θα συνάξει συμμαχία είτε με τον Φίλιππο, είτε με την Ρώμη για να έχει τον έλεγχο της Πελοποννήσου και δει της Σπαρτής.

Η Μακεδονική κυριαρχία έληξε με τον Γ΄ μακεδονικό πόλεμο (171-168 π.Χ). Ήταν όχι μόνο ο πιο σφοδρός που εξαπέλυσε η Ρώμη εναντίον της Μακεδονίας, αλλά ήταν και αυτός που προκάλεσε την ολοκληρωτική εδαφική και πολιτική ανατροπή και τελικά την κατάλυση του βασιλείου της Μακεδονίας.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι επιφανείς Ρωμαίοι δεν εμπιστεύονταν τους Μακεδόνες ηγεμόνες, για τους οποίους εκφράζονταν έντονα παράπονα. Το 179 π.Χ., πέθανε ο Φίλιππος και τον διαδέχτηκε ο γιός του Περσέας ο οποίος φρόντισε να ανανεώσει την συνθήκη που είχε συνάψει ο πατέρας του με τους Ρωμαίους. Στη συνέχεια, όμως, φρόντισε να δυναμώσει στις γειτονικές περιοχές την επιρροή της Μακεδονίας. Έκανε για το λόγο αυτό πολλά διαβήματα για την οικονομική ενίσχυση των οφειλετών, επειδή η Ελλάδα είχε εκείνη την εποχή μεγάλη οικονομική κρίση. Αποφάσισε να δώσει αμνηστία στους οφειλέτες και να ενημερώσει τη Ρώμη για την αδυναμία να πληρώσουν οι πτωχευμένοι Έλληνες. Οι Ρωμαίοι βλέποντας όλα αυτά που έπραττε ο Περσέας άρχισαν να δυσπιστούν απέναντι στον γιό του Φιλίππου Ε΄. Επίσης ο γάμος του Περσέα με μια κόρη του Σέλευκου IV, του διαδόχου του Αντίοχου βασιλιά της Συρίας, ενίσχυσε τις υποψίες τους.

Ο Περσέας ήταν ο τελευταίος Αντιγονίδης Βασιλιάς ο οποίος κληρονόμησε από τον πατέρα του Φίλιππο Ε΄ ένα ανασυγκροτημένο βασίλειο. Σύμφωνα με τον Πολύβιο

όπως και ο πατέρας του μερίμνησε για μια κοινωνική σταθερότητα δίνοντας βάρος και στην διπλωματία. Για να συσφίξει τους δεσμούς μεταξύ των Αντιγονιδών, των Σελευκιδών και των Βυθινών σύναψε διπλό γάμο, πετυχαίνοντας έτσι τον περιορισμό των φιλοδοξιών των Ατταλιδών. Εκμεταλλεύτηκε την εχθρότητα των Ροδίων κατά της Ρώμης, η οποία της είχε αφαιρέσει τη Λυκία προφασίζόμενη την ελευθερία των πόλεων, με στόχο να ελέγχει τα στενά, με αποτέλεσμα η Ρόδος να χάνει τον ηγεμονικό της ρόλο στην περιοχή.

Η πολιτική του Περσέα στην ηπειρωτική Ελλάδα είναι δύσκολο να εκτιμηθεί διότι λόγω της υπερχρέωσης και της γενικής εξαθλίωσης πολλές περιοχές είχαν παραδοθεί σε βίαιες ταραχές. Έτσι η Ρώμη βρήκε την ευκαιρία λόγω των εχθροπραξιών, να παρέμβει στέλνοντας επιτροπή της συγκλήτου για διαιτησία σε κοινωνικές διαμάχες στην Αιτωλία και την Μακεδονία.

Η Ρώμη, όπως και το 192 π.Χ., εκμεταλλεύτηκε αυτή τη διαμάχη. Ο βασιλιάς της Περγάμου που ηγείτο μιας Ρωμαϊκής πρεσβείας που περιόδευε στην Ανατολή χρησιμοποίησε, όπως προαναφέρθηκε, την προπαγάνδα εναντίον του Περσέα. Όταν επέστρεψε στην Ρώμη κατηγόρησε τον Περσέα ενώπιον της Συγκλήτου για αποσταθεροποίηση της Ρωμαϊκής τάξης δηλαδή ότι δήθεν στηρίζει τους μικρούς οφειλέτες εις βάρος των γαιοκτημόνων (Grant M. 2011).

Αυτές οι πράξεις έδωσαν την ευκαιρία στον Ευμένη της Περγάμου να διασπείρει συκοφαντίες έναντι του Περσέα στην Σύγκλητο. Διέδωσε λοιπόν ότι το έκανε για να υπονομεύσει τις ρυθμίσεις που είχαν κάνει οι Ρωμαίοι στην Ελλάδα, με σκοπό να πετύχει κοινωνική επανάσταση εναντίον της Ρώμης. Την καταγγελία αυτή την έκανε ο ίδιος. Το 172 π.Χ., ήρθε στη Ρώμη με μια λίστα παραπόνων για τον Περσέα και με βάση αυτά τα καταγεγραμμένα παράπονα η σύγκλητος αποφάσισε να του κηρύξει τον πόλεμο.

Η συκοφαντία αφού έγινε πιστευτή, έγινε και η αιτία ώστε οι Ρωμαίοι να επιτεθούν και πάλι εναντίον της Μακεδονίας. Το πρόσχημα ήταν ότι ο Περσέας είχε επιτεθεί σε κάποιους ηγεμόνες φιλικά προσκείμενους στους Ρωμαίους, οι οποίοι ζήτησαν την βοήθεια της Ρώμης. Οι εχθροπραξίες κράτησαν τέσσερα χρόνια. Τον τέταρτο χρόνο

ο Αιμίλιος Παύλος που ηγείτο των Ρωμαίων, ανάγκασε τον Περσέα να οπισθοχωρήσει από τις συνοριακές γραμμές κι εγκαταστάθηκε στην Μακεδονική πεδιάδα.

Από εκεί οργάνωσε την καθοριστική μάχη της Πύδνας. Ο Περσέας χρησιμοποίησε την βαριά του φάλαγγα από 20.000 άνδρες και ανάγκασε αρχικά των Αιμίλιο Παύλο σε οπισθοχώρηση. Όμως κατά την διάρκεια της επίθεσης στη Μακεδονική φάλαγγα δημιουργήθηκαν κάποια ρήγματα κι από εκεί εισχώρησαν Ρωμαίοι λεγεωνάριοι και κάποιοι περικύκλωσαν την φάλαγγα, στην οποία τελικά προκάλεσαν ολέθριες απώλειες. Ο Περσέας νικήθηκε και παραδόθηκε (Mackay C.S. 2014)

Το 168 π.Χ., ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος, αφού νίκησε τον Περσέα στην Πύδνα ζήτησε να εφαρμοστούν πολλοί σοβαροί όροι ειρήνης. Στη συνέχεια ανάγκασε τον Περσέα να παρελάσει στον θρίαμβό του στη Ρώμη και μετά τον φυλάκισε στην λατινική αποικία του Alba Fucens. (Boatwright M.T., Gargola J.D. and Talbert R.J. 2004). Ο Αιμίλιος Παύλος, ο νικητής του Περσέα, διαφέρει από όλους τους προκατόχους του. Η γενιά του ήταν λιγότερο φιλελληνική και πολύ περισσότερο ιμπεριαλιστική και οι διοικητές του προέβαιναν σε ακρότητες. Από την άλλη η σύγκλητος δεν κατάφερε να αναπτύξει μια συμμαχία με την Ελλάδα συσπειρώνοντας όσο το δυνατόν περισσότερες πόλεις. Η Ρώμη ακολούθησε την γνωστή τακτική της των πολλαπλών συμμαχιών με μεμονωμένα ελληνικά κράτη ανάλογα με την επιρροή της και την υπακοή τους. Ο άσχημος τρόπος που συμπεριφερθήκαν οι Ρωμαίοι στις Ελληνικές πόλεις-κράτη μετά την μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ., προκάλεσε μια γενικευμένη αντιπάθεια που ενισχύθηκε ακόμα πιο πολύ μετά από την πολιτική που ακολούθησαν οι Ρωμαίοφιλοι πολιτικοί στην εκάστοτε πόλη. (Will E. 1967).

Την ίδια περίοδο οι ολιγαρχικοί σε κάθε πόλη στην Ελλάδα είχαν αρχίσει να έχουν προβλήματα από δημοκράτες πολίτες οι οποίοι αντιδρούσαν στο καθεστώς που επέβαλαν. Τον χρόνο που ακολούθησε την μάχη της Πύδνας, ο Αιμίλιος Παύλος διοργάνωσε ένα μεγαλοπρεπές και πολύ δαπανηρό φεστιβάλ, για να ευχαριστήσει τους θεούς της Ρώμης. Έστειλε παντού πρέσβεις για να καλέσουν τους βασιλιάδες από όλες τις πόλεις ακόμη και από την Αμφίπολη για να είναι μάρτυρες της μεγαλοπρεπούς γιορτής. Στην γιορτή που ετοίμασε ο Αιμίλιος Παύλος διοργάνωσε και ένα συνέδριο με

τους ρωμαίοφιλους πολίτικους από όλες της πόλεις. Στο συνέδριο παραβρέθηκαν όλοι οι ολιγαρχικοί και οι φιλικά προσκείμενοι στους Ρωμαίους πολιτικοί. Ένας από αυτούς τους πολιτικούς ήταν ο Καλλικράτης από την Αχαϊκή Συμπολιτεία, ο οποίος κατέδωσε τους αντίπαλους του και άλλους δημοκρατικούς πολίτες ως συνεργάτες του Περσέα. Αυτοί οι 1000 όμηροι που σταλήκαν στην Ρώμη από την Αχαϊκή Συμπολιτεία ήταν και το βασικό αίτιο της δυσφορίας των Αχαιών προς την Ρώμη. Η δυσφορία αυτή μετατράπηκε μετά από τις συνεχείς πρεσβείες στη Ρώμη για την ελευθερία των ομήρων σε αντιπάθεια σε κάθε τι Ρωμαϊκό.

Σε αυτή τη γιορτή ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος εκτέλεσε πολλούς Έλληνες δημόσια, επειδή είχαν εγκαταλείψει το στράτευμα. Οι εκτελεσθέντες είτε είχαν λιποτακτήσει από τον στρατό του, είτε από τον στρατό των συμμάχων του. Αυτό το επανέλαβε και σε άλλους θριάμβους του αργότερα για παραδειγματισμό και επίδειξη εξουσίας και υπεροχής. Κάποια άλλη στιγμή έκαψε τα όπλα που έπεφταν στα χέρια του προσφέροντάς τα στους Ρωμαίους θεούς, Mars, Minerva και την θεά των μαχών Lua Mater (Boatwright M.T., Gargola J.D. and Talbert R.J. 2004).

Κατά τη διάρκεια των φεστιβάλ εκτίθεντο, οι βασιλικοί θησαυροί της Μακεδονίας και τα λάφυρα από τις λεηλατήσεις των επιφανών πόλεων. Από αυτά ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος έκανε δώρα σε άτομα της επιρροής του καθώς και σε πόλεις που ήταν θετικά προσκείμενες σ' αυτόν (Woolf G.2012). Ο πόλεμος, επίσης, έφερε στη Ρώμη πολλά βιβλία από την Μακεδονική Βασιλική βιβλιοθήκη τα οποία ξεκινούσαν από τον Αρχέλαο τον ποιητή έως τον Αριστοτέλη τον φιλόσοφο και δάσκαλο του Μ. Αλεξάνδρου. Επίσης περιλάμβανε έργα των στωικών και των κυνικών. Η άφιξη των βιβλίων αυτών στη Ρώμη έφεραν την Ελληνική φιλοσοφία και παιδεία στη Ρώμη κι έναν εκσυγχρονισμό στην στωική φιλοσοφία. Παράλληλα, μεγάλο ρόλο στην επίδραση της Ελληνικής κουλτούρας στην Ρώμη επέφεραν και οι εξορίες που έγιναν από το 168 π.Χ., συμπεριλαμβανομένων και των Αχαϊκών αιχμαλώτων, όπου μέσα σ' αυτούς ήταν οι λεγόμενοι «grammatici¹⁰» οι οποίοι ήταν δάσκαλοι της Ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο ιστορικός Πολύβιος.

¹⁰ Rawson E. 1989, 465

Οι προαναφερθείσες χειρονομίες ταίριαζαν με το είδος της γιορτής που ήταν η τελετή ευχαριστίας και επίδειξης δύναμης καθώς και η επίδειξη πλούτου. Φεύγοντας από την γιορτή αυτή οι συμμετέχοντες θα διαφήμιζαν με την επιστροφή τους στην πόλη-κράτος τους, την αίγλη του καθώς και των συμμάχων, προς γνώσιν υποστηρικτών και αντιπάλων. Αυτά τα φεστιβάλ είχαν εξαιρετική επιρροή στην τύχη των βασιλιάδων και των πόλεων. Σε αυτά οι αρχηγοί των δυνατών κρατών έδειχναν εκτός από τα πλούτη τους και τις διασυνδέσεις τους και τις επιρροές τους. Ίσως αυτός να ήταν ο λόγος που προσπαθούσαν οι πιο ισχυροί να διοργανώνουν τέτοιες γιορτές. Πιθανόν γι' αυτό το λόγο και ο Αντίοχος IV της Συρίας οργάνωσε ένα τέτοιο φεστιβάλ την επόμενη χρονιά το 166 π.Χ (Boatwright M.T., Gargola J.D. and Talbert R.J. 2004).

Από αυτή την επιδεικτική συμπεριφορά του Αιμίλιου Παύλου, δημιουργήθηκε μεγάλη δυσφορία στην Ελλάδα έναντι της Ρώμης. Αυτή η δυσφορία ισχυροποιήθηκε την δεκαετία του 160 π.Χ., από διάφορες υπονομευτικές τους κινήσεις, κυρίως εναντίων των πρεσβειών που στέλνονταν από Αχαϊκή Συμπολιτεία για την επάνοδο των Αχαιών όμηρων. Σε μία από τις πρεσβείες που στάλθηκαν στην σύγκλητο, οι Ρωμαίοι είχαν διατυπώσει τρεις γνώμες. Η πρώτη υποστήριζε την απελευθέρωση των Αχαιών, η δεύτερη την μη απελευθέρωση και μια τρίτη, η οποία έλεγε να απελευθερωθούν στο εγγύς μέλλον. Σχολιάζοντας αυτό ο Πολύβιος αναφέρει, ότι θα μπορούσαν τελικά να απελευθερωθούν σε αυτή την πρεσβεία οι όμηροι εάν δεν τίθετο στην σύγκλητο από τον Παύλο Ποστόμιο το ερώτημα να τους απελευθερώσουν ή όχι, συνοψίζοντας, έτσι, τις τρεις προτάσεις σε δύο. Μετά από την αποστολή τριών πρεσβειών στην Σύγκλητο της Ρώμης όπως γνωρίζουμε από τον Πολύβιο, κατάφεραν τελικά να απελευθερωθούν οι περίπου 300 που επέζησαν απ' αυτούς, και τους επετράπη να επιστρέψουν στην Ελλάδα το 150 π.Χ. (Πολύβιος,35,1).

Ένα παράδειγμα για την ανεπαίσχυντη συμπεριφορά των Συγκλητικών προς τους ομήρους είναι, σύμφωνα με τον Πολύβιο, η ειρωνική θέση του Κάτωνα ο οποίος είπε στη σύγκλητο τη γνωστή φράση: *«Σαν να μην έχουμε τι να κάνουμε, καθόμαστε όλη την*

ημέρα και συζητάμε για μερικά γεροντάκια από την Ελλάδα, αν δηλαδή θα γίνει η κηδεία τους με νεκροθάφτες δικούς μας ή της Αχαΐας»¹¹ (Mackay C.,2014, 121,)

Το οικονομικό ζήτημα που προκύπτει από την επάνοδο των ομήρων, είναι αν θα μπορούσαν να έχουν τις τιμές που είχαν και πριν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Λέγοντας τιμές εννοούμε την περιουσία τους που τους καθιστούσε επιφανείς πολίτες. Για το λόγο αυτό ξαναπαρουσιάστηκαν στη Σύγκλητο ζητώντας την γνώμη του ίδιου του Κάτωνα ο οποίος ήταν ο οικονομικός ελεγκτής της Ρώμης. Η απάντηση του Κάτωνα προς τον Πολύβιο ήταν η εξής: «ο Πολύβιος, όπως ο Οδυσσέας, θέλει να ξαναμπεί στο σπήλαιο του Κύκλωπα, επειδή έχει ξεχάσει εκεί τον σκούφο του και τη ζώνη του»¹².

Όπως βλέπουμε γίνεται κατανοητό, ότι οι Ρωμαίοι δεν είχαν σκοπό να δώσουν τα αξιώματα που είχαν οι αιχμάλωτοι. Αυτό ίσως να το ήθελαν, για να μην έχουν καινούργιες αντιδράσεις. Ενώ τα λεγόμενα του Κάτωνα ακούγονται σαν να τους έκαναν χάρη και να μην ζητούν αλλά πράγματα.

Η τεχνητή δημιουργία των τεσσάρων χωριστών δημοκρατιών στη Μακεδονία αποδείχτηκε μακροπρόθεσμα μεγάλη επιτυχία των Ρωμαίων. Κατά τη διάρκεια των επόμενων χρόνων τα γεγονότα που διαδέχτηκαν το ένα μετά το άλλο, επέτρεπαν στη Ρώμη να επεμβαίνει συχνά. Όταν χωρίστηκε η Μακεδονία σε δημοκρατίες, άλλαξε την διάθεση των πληθυσμών της υπαίθρου, οι οποίοι δεν είχαν δικές τους παραδόσεις και προσαρμόστηκαν πολύ εύκολα στον θεσμό της μοναρχίας. Αυτό αποδείχτηκε ότι ήταν ένα επιτυχημένο σχέδιο των Ρωμαίων για να δημιουργήσουν ρωγμές στην συνοχή του Μακεδονικού Βασιλείου (Mackay C.,2014)

Μετά την ήττα του Περσέα και την διαίρεση της Μακεδονίας σε τέσσερις αυτόνομες και ελεγχόμενες δημοκρατίες, οι Ρωμαίοι θεώρησαν ότι αυτές έτσι αδύναμες δεν θα μπορούσαν να αντιδράσουν στην Ρώμη. Όμως αυτό τις κατέστησε ευάλωτες και σε άλλους εισβολείς κι έτσι το 150 π.Χ., ο Ανδρίσκος, που ισχυριζόταν ότι είναι γιός του Περσέα, νίκησε τις αδύναμες Μακεδονικές φρουρές και ένωσε πάλι την Μακεδονία υπό

¹¹ Πολύβιος,35,6

¹² Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι Κάτων ,9

την κυριαρχία του. Μετά από δύο χρόνια το 148 π.Χ., οι Ρωμαίοι κατάφεραν να τον νικήσουν και να τον συλλάβουν.

Όμως με αυτές τις ενέργειες κατάλαβαν ότι το επιτυχημένο αρχικά σχέδιο της διαίρεσης της Μακεδονίας κατέρρευσε. Η αρχική τους αντίληψη να ενθαρρύνουν τις Ελληνικές πόλεις να γίνουν ελεύθερες δημοκρατίες υπό τον έλεγχό τους «*ελεύθεροι αλλά εξαρτημένοι πελάτες*», αποδείχτηκε αποτυχημένο. Τότε αποφάσισαν ότι η αρχή της άμεσης προσάρτησης που είχαν εφαρμόσει στη δύση πρέπει να εφαρμοστεί και σε αυτές τις περιοχές της ανατολής. Στον τρόπο που είχε προκαλέσει η διάλυση της Μακεδονίας στους Έλληνες, προστέθηκε τώρα ο τρόμος της προσάρτησης στη Ρώμη της μεγαλύτερης από τις Ελληνικές επαρχίες, την Μακεδονία (Mackay C., 2014, Grant M. 2011).

Τα γεγονότα από το 150-147 π.Χ.

Δύο ήταν τα ζητήματα που έγιναν αφορμή για την έναρξη του Αχαϊκού πόλεμου: το ζήτημα του Ωρωπού και το νέο σπαρτιατικό θέμα όπως ανέφερα στα αίτια. Ο Ωρωπός αποτελούσε πολλές φορές τμήμα της Αθηναϊκής επικράτειας. Για πάνω από 100 χρόνια επίσης ανήκε στο Κοινό των Βοιωτών μέχρι που διαλύθηκε κατά την διάρκεια του πολέμου εναντίον του Περσέα το 171 π.Χ. Στη συνέχεια ήταν ανεξάρτητος, αλλά βρισκόταν πάντα σε κίνδυνο γιατί περιβαλλόταν από δυνατούς γείτονες όπως τη Θήβα, την Αθήνα και απέναντί του στην Εύβοια, την Ερέτρια (Habicht C. 1998).

Από αυτούς, η Αθήνα θεωρούσε πάντα ότι έχει δικαιώματα ιδιοκτησίας πάνω τους από παλιότερες ιστορικά εποχές από τον 4ο και τον 3ο αιώνα που ήταν επαρχία της. Μετά τον πόλεμο με τον Περσέα η Αθήνα που ήταν φιλορωμαϊκή, προσάρτησε την Δήλο, τη Λήμνο, την Ίμβρο και την Τένεδο στην κυριαρχία της. Όταν διαλύθηκε το Κοινό των Βοιωτών ξύπνησαν οι φιλοδοξίες να προσαρτηθεί και πάλι τον Ωρωπό μαζί με τα περίχωρά του.

Το 150 π.Χ., οι Αθηναίοι χρησιμοποιώντας κάποια νομική πρόφαση λεηλατούν τον Ωρωπό με την ελπίδα ότι θα τον προσαρτήσουν και πάλι στην κυριαρχία τους. Δεν υπάρχει απόδειξη για ληστρική επιδρομή, πράγμα που συνηθιζόταν τότε λόγω της εξαθλίωσης μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Οι Αθηναίοι μπορεί να είχαν κακή

οικονομική κατάσταση λόγω των πολέμων, αλλά η φιλία τους με τους Ρωμαίους τους είχε εξασφαλίσει μια αξιοπρεπή διαβίωση.

Η παραχώρηση της Αλιάρτου από τους Ρωμαίους στην Αθηναϊκή επικράτεια τους ενθάρρυνε και θεώρησαν ότι, εάν προσαρτήσουν και πάλι τον Ωρωπό, θα έχουν την ανοχή της συγκλήτου. Δεν έχουμε επαρκείς πληροφορίες για το αίτιο της επίθεσης των Αθηναίων, επειδή δεν διασώθηκαν οι περιγραφές του Πολύβιου, επί του τι ακριβώς συνέβη και η Αθήνα ξαφνικά επιτέθηκε στον Ωρωπό. Στα Αχαϊκά του Πανσανία που βασίζονται σε γραπτά του Πολύβιου αναφέρεται κάποιο ψήφισμα των κατοίκων του Ωρωπού από το 150 π.Χ., προς τιμήν του Ιέρωνος. Ο Ιέρωνας ήταν Αχαιός και είχε αγωνιστεί υπέρ των Ωρωπίων στην σύγκρουση μεταξύ Αθήνας και Ωρωπού. Ανεξάρτητα όμως από την αφορμή προκλήθηκαν σοβαρές ζημιές και διαρπαγές σε βάρος του Ωρωπού (Habicht C. 1998).

Μετά από αυτή την επίθεση ο Ωρωπός κάνει διάβημα στη Ρωμαϊκή Σύγκλητο. Η Σύγκλητος, όπως συνήθιζε να κάνει σε ανάλογες περιπτώσεις, ανέθεσε στη Σικυώνα, μέλος της Αχαϊκής Συμπολιτείας, να λύσει την διαφορά. Οι Αθηναίοι δεν παρουσιάστηκαν στις διαπραγματεύσεις, μολονότι γνώριζαν ότι έτσι επιβάρυναν την θέση τους. Όμως πίστευαν ότι επειδή είχαν μεγάλη επιρροή στη Ρώμη θα δικαιώνονταν. Εδώ όμως η στάση της συγκλήτου ήταν περίεργη.

Από ότι αποδείχτηκε, η Αθήνα δεν είχε πια την παλιότερη αίγλη και εκτίμηση - όχι μόνο στους Έλληνες αλλά και στους Ρωμαίους. Θαύμαζαν όλοι το παρελθόν της, αλλά περιφρονούσαν τους σύγχρονους Αθηναίους. Σε υπόληψη είχαν μόνο τους φιλοσόφους και τους ρήτορες. Αλλά και απέναντι σ' αυτούς κάποιοι συγκλητικοί όπως ο Κάτωνας ήταν επιφυλακτικοί. Ακόμη και η ίδια η Σύγκλητος, που παλιά είχε μεγάλη εκτίμηση στην Αθήνα, δεν έτρεφε τώρα τόσο φιλοαθηναϊκά αισθήματα. Έτσι προτίμησε να μην την στηρίξει, ώστε να εκτεθεί για να την έχει αργότερα ευκολότερα υπό την υποταγή της.

Έτσι κάτω από αυτό το κλίμα η απόφαση που πάρθηκε ήταν επαχθής για τους Αθηναίους καθώς τους επιβλήθηκε ένα τεράστιο ποσό αποζημίωσης πεντακοσίων ταλάντων. Η Αθήνα απευθύνθηκε στη Ρώμη για την απαλλαγή ή την μείωση αυτού του

ποσού. Για το σκοπό αυτό έστειλαν μια πρεσβεία που αποτελείτο για πρώτη φορά από τρεις φιλοσόφους. Ήταν ο ακαδημαϊκός Καρνεάδης από την Κυρήνη, ο Αριστοτελικός Κριτόλαος από την Φασήλιδα της Λυκίας και ο Στωικός Διογένης από τη Σελεύκεια στον Τίγρη. Οι τρεις φιλόσοφοι ήταν ξένοι, είχαν εγκατασταθεί στην Αθήνα και ήταν διευθυντές φιλοσοφικών σχολών (Habicht C. 1998). Οι φιλόσοφοι το διάστημα που περίμεναν να γίνουν δεκτοί από την σύγκλητο, έκαναν δημόσιες ομιλίες δείχνοντας τις ρητορικές τους ικανότητες. Αυτό είχε τεράστια απήχηση κυρίως στους νέους. Οι Ρωμαίοι κράτησαν για αρκετό καιρό τους φιλοσόφους για να μπορούν να απολαύσουν τις ρητορικές τους δεινότητες. Θαυμάζοντας οι συγκλητικοί την ευγλωττία των φιλοσόφων αποδείχτηκε ότι οι Αθηναίοι είχαν κάνει την σωστή επιλογή (Ferguson W.S. 1911).

Οι φιλόσοφοι συνομιλούσαν με τους συγκλητικούς και τους νέους που άφηναν κάθε δραστηριότητα και παρακολουθούσαν μαγεμένοι τις ρητορείες τους· ο Κάτων ο τιμητής ανησυχούσε. Θεώρησε πολύ επικίνδυνο αυτό που γινόταν γιατί τη μια ημέρα μιλούσαν για την δικαιοσύνη ως αρχή της διεθνούς πολιτικής και την επομένη εναντίον της. Οι φιλόσοφοι κατάφεραν με την ρητορεία τους να μειώσουν το ποσό στα 100 τάλαντα. Όμως, ούτε αυτά πλήρωσαν οι Αθηναίοι στον Ωρωπό και αντί αυτού τους επέβαλαν μια Αθηναϊκή φρουρά στην περιοχή τους. Αυτή η αθηναϊκή φρουρά έκανε κάποιες επιδρομές και λεηλασίες στην περιοχή του Ωρωπού. Αγανακτισμένη οι κάτοικοι του Ωρωπού έστειλαν διάβημα στους Αθηναίους. Οι Αθηναίοι όμως δεν ανέλαβαν καμία ευθύνη· αντίθετα έθεσαν το θέμα να κριθεί από κάποιο δικαστήριο.

Μετά την έκβαση αυτής της υπόθεσης ο Ωρωπός θεώρησε, ότι η Αθήνα τους εμπαίζει και ζήτησε την βοήθεια των Αχαιών. Σε αυτό το σημείο, μάλλον, φαίνεται να αντέδρασαν οι Αθηναίοι μη ανεχόμενοι την έκκληση σε μια τρίτη δύναμη να μεσολαβήσει στις διαφορές τους. Έτσι με την ξαφνική τους επίθεση στον Ωρωπό κατέλαβαν την περιοχή και εκδίωξαν όσους αντιστάθηκαν. Αυτό το γεγονός καταμαρτυράται στο ψήφισμα του Ωρωπού υπέρ του Ιέρωνος (Habicht C. 1998).

Οι εκδιωγμένοι τότε κατέφυγαν στην δωροδοκία. Υποσχέθηκαν στον Σπαρτιάτη Μεναλκίδα 10 τάλαντα εάν παρακινούσε τους Αχαιούς να πολεμήσουν στο πλευρό τους εναντίον των Αθηναίων. Αυτός θεώρησε ότι αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο με την βοήθεια του ισχυρότερου άνδρα στην Αχαΐα, του Καλλικράτη. Αυτός είχε επαφές με την

Σύγκλητο καθώς και αντιπροσώπευε και την Αχαϊκή Συμπολιτεία στις ομοσπονδιακές συνελεύσεις. Για να τον πείσει ο Μεναλκίδας του υποσχέθηκε το μισό ποσό. Έτσι οι δυο τους στην συνέλευση του Άργους έπεισαν τις Αχαϊκές ομοσπονδιακές δυνάμεις να εκδιώξουν τους Αθηναίους από την περιοχή του Ωρωπού. Το στράτευμα ξεκίνησε αλλά οι Αθηναίοι φοβούμενοι τον Καλλικράτη αποχώρησαν από την περιοχή και επέστρεψαν οι εκδιωχθέντες κάτοικοι του Ωρωπού οι οποίοι ευχαριστημένοι από το αποτέλεσμα πλήρωσαν στον Μεναλκίδα το ποσό των 10 ταλάντων. Αυτός όμως δεν έδωσε το συμφωνηθέν ποσό στον Καλλικράτη και δημιουργήθηκαν πολλές περιπλοκές (Habicht C. 1998).

Ο χρηματισμός του Μεναλκίδα από τους Ωρωπίους και η άρνησή του να καταβάλει το ποσό που είχε υποσχεθεί στον Καλλικράτη, είχε δημιουργήσει ήδη μεγάλη αναταραχή. Η Ρώμη εκμεταλλεύτηκε τη διαμάχη αυτή και χρησιμοποίησε τον φιλορωμαίο Μεναλκίδα, που προσπαθούσε να διασπάσει την ενότητα της Αχαϊκής συμπολιτείας από καιρό. Η Ρώμη έχοντας πολλά μέτωπα εκείνη την περίοδο στην Ιβηρία και στην Αφρική και τον Ψευδοφίλιππο στην Μακεδονία, που είχε επαναστατήσει εναντίον των Ρωμαίων, φοβόταν μήπως οι Αχαιοί βοηθήσουν τους Μακεδόνες. Επομένως η Σύγκλητος σκέφθηκε να χρησιμοποιήσει τον Μεναλκίδα σε αυτή την συγκυρία ώστε να διασπάσει ακόμη περισσότερο τις νότιες δυνάμεις και ιδιαίτερα την Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Η Ρώμη εκμεταλλεύτηκε το παλιό μίσος των Σπαρτιατών εναντίον των Αχαιών για την ηγεμονική θέση που κατείχαν και δεν άντεχαν την απώλεια της παλιάς δόξας, που κατείχε η πόλη τους σε ολόκληρη την Ελλάδα. Έτσι στην πρεσβεία που τους επισκέφτηκε, απάντησαν πως τα ζητήματα αυτά αρμόδια να τα λύνει είναι η εθνοσυνέλευση της πολιτείας τους (συνέλευση Αχαϊκής Συμπολιτείας). Έτσι έριξε το μήλο της έριδας ανάμεσά τους. Ο Δίαιος εκμεταλλεύτηκε την ανακίνηση του Σπαρτιατικού ζητήματος, για να αποσπάσει την προσοχή από τις κατηγορίες εναντίον του. Οι Λακεδαιμόνιοι διαμαρτυρήθηκαν και θέλησαν να στείλουν εκ νέου άλλη πρεσβεία στη Ρώμη.

Ο Δίαιος όμως απαγόρευσε την αποστολή, εμμένοντας στην άποψη ότι οι πόλεις πρέπει να έχουν την συγκατάθεση του Κοινού των Αχαιών πριν προβούν σε τέτοιες

ενέργειες. Η Σπάρτη αντέδρασε και ο Δίαιος ήταν αδιάλλακτος. Όλα έδειχναν ότι η αντιπαράθεση αυτή θα οδηγούσε σε πόλεμο. Οι Σπαρτιάτες προσπάθησαν να προσεταιρισθούν ορισμένες πόλεις από την Συμπολιτεία έχοντας επίγνωση ότι μόνοι τους αδυνατούν να τα βγάλουν πέρα με μια τέτοια αναμέτρηση. Βλέποντας όμως ότι δεν βρίσκουν συμμάχους, αναγκάστηκαν αρχικά να υποχωρήσουν, για να κερδίσουν χρόνο.

Οι Αχαιοί όμως καταλάβαιναν, ότι ενδέχεται κάποιες πόλεις να ταχθούν με το μέρος των Σπαρτιατών σε περίπτωση πολέμου, γι' αυτό ο Δίαιος απάντησε σε διάβημα των Σπαρτιατών ότι θα εναντιωθούν στους πρωταίτιους των εχθροπραξιών. Τότε ο Δίαιος βρήκε ευκαιρία να διαχωρίσει την θέση του Μεναλκίδα και μερικών ομοϊδεατών συμπατριωτών του. Οι Σπαρτιάτες κατάλαβαν τις προθέσεις του Δίαιου και καταδίκασαν σε θάνατο τους 24 επιφανείς πολίτες, που είχε κατονομάσει ο Δίαιος ως πρωτεργάτες των εχθροπραξιών. Φρόντισαν όμως πριν την καταδίκη, να τους φυγαδεύσουν στη Ρώμη με εισήγηση του Αγιασθένους, όπου ανενόχλητοι θα φρόντιζαν για τα Ρωμαϊκά συμφέροντα και τα ανταχαικά τους σχέδια. Έτσι οι Σπαρτιάτες, και τον πόλεμο απέφυγαν και πέτυχαν την περαιτέρω εύνοια της Ρώμης. Μεταξύ των 24 ήταν και ο Μεναλκίδας ο οποίος φάνηκε να πείθει τους Ρωμαίους εναντίον των Αχαιών.

Οι Αχαιοί για να αντικρούσουν τις κατηγορίες των 24 αποφάσισαν να στείλουν πρεσβεία στη Ρώμη με τους πιο ικανούς πολιτικούς, τον Δίαιο και τον Καλλικράτη τον χιμώνα του 149 π.Χ. Ποτέ έως τώρα οι Αχαιοί δεν είχαν στηρίξει τις ελπίδες τους στον Καλλικράτη ο οποίος είχε πρωτοστατήσει στις σκοτεινές συναλλαγές με πολλούς Ρωμαίους επιδεκτικούς σε δωροδοκίες. Πιθανόν ο Καλλικράτης έχοντας πιά την εμπειρία από την εποχή της δωροδοκίας με τον Ωρωπό και με την βεβαιότητα ότι η Ρώμη έδειξε μεγάλη εμπιστοσύνη στον Μεναλκίδα, να είχε προετοιμάσει και την αντεπίθεσή του. Όμως δεν γνωρίζουμε πως θα χρησιμοποιούσε την πείρα που είχε αποκτήσει από τις συναλλαγές μαζί του και πως θα αντιπάλευε τα επιχειρήματα του Μεναλκίδα, διότι στην διαδρομή προς τη Ρώμη πέθανε. Οι Αχαιοί παρότι δεν τον είχαν και σε μεγάλη υπόληψη μετά τις δωροδοκίες δυσανεστήθηκαν από αυτή την εξέλιξη, διότι έβλεπαν πως πλέον η διένεξη θα ευνοούσε το μέρος των Σπαρτιατών. Ο Δίαιος είχε μείνει μόνος του και παρόλο που είχε και αυτός ρητορικές ικανότητες δεν ήταν αρκετό ώστε να πείσει τους Ρωμαίους συγκλητικούς.

Ο Δίαιος και Μεναλκίδας υποστήριζαν με φανατισμό τις θέσεις τους και με μεγάλη εχθρότητα και υβριστικούς χαρακτηρισμούς. Μέσα από αυτή την αντιπαράθεση η Ρώμη αντιλήφθηκε ότι το συμφέρον της ήταν η ταπείνωση και η εξασθένηση των Αχαιών. Η απόφαση της συγκλήτου ήταν ότι θα στείλει αντιπροσωπεία, που θα τους αποστείλει το πόρισμα. Η Ρώμη εκμεταλλευόμενη την κατάσταση και προκειμένου να κερδίσει χρόνο λόγω της επανάστασης του Ψευδοφίλιππου, άργησε να στείλει την αντιπροσωπεία με το πόρισμα. Έτσι ο Μεναλκίδας βρήκε ευκαιρία να διαδίδει στη Σπάρτη, σχεδόν απροκάλυπτα βλέποντας ότι η Ρώμη δεν παρέμβαινε, ότι η Ρώμη συμφωνούσε με την χειραφέτησή της. Ο Δίαιος από την άλλη διέδιδε στην Αχαϊκή Συμπολιτεία ότι η Ρώμη δεχόταν την απόλυτη εξάρτηση της Σπάρτης από την Συμπολιτεία. Οι δύο πλευρές τυφλωμένες από το πάθος τους δεν έβλεπαν ότι εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της Ρώμης η οποία με την διάσπαση θα κυριαρχούσε στην Ελληνική επικράτεια.

Μετά τον θάνατο του Καλλικράτη στην Αχαϊκή συμπολιτεία είχε επικρατήσει η αντιρωμαϊκή παράταξη. Το Φθινόπωρο του 149 π.Χ., ο Δαμόκριτος διαδέχθηκε τον Δίαο και εισηγήθηκε τον πόλεμο εναντίον των Σπαρτιατών οι οποίοι πλέον είχαν αποσχιστεί εντελώς από την συμπολιτεία. Οι Αχαιοί εισέβαλαν στην Λακωνία την άνοιξη του 148 π.Χ. Ο Ρωμαίος στρατηγός Μέτελλος είχε καταφθάσει στην Θεσσαλία για να κατευνάσει την επανάσταση των Μακεδόνων και προειδοποίησε τον Δαμόκριτο να αποφύγουν την πολεμική σύρραξη. Οι Αχαιοί όμως δεν υπάκουσαν και οι Σπαρτιάτες που δεν περίμεναν ότι θα δεχθούν επίθεση, έντρομοι προσπάθησαν να ανασυγκροτηθούν. Οι Αχαιοί επιτέθηκαν με σφοδρότητα και νίκησαν τους Σπαρτιάτες οι οποίοι είχαν πολλές απώλειες, (περίπου 1000 νεκρούς), και αναγκάστηκαν να οχυρωθούν στην Σπάρτη. Ο Δαμόκριτος θα μπορούσε να κάνει εισβολή και να καταλάβει και τη Σπάρτη, όμως περιορίστηκε να λεηλατήσει τα περίχωρα. Αυτό θεωρήθηκε ως προδοσία του Δαμόκριτου, ο οποίος καταδικάστηκε όταν τελείωσε η θητεία του, να πληρώσει πρόστιμο 50 τάλαντα και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Πελοπόννησο γιατί αδυνατούσε να πληρώσει το πρόστιμο.

Μετά την απομάκρυνση του Δαμόκριτου εκλέχτηκε και πάλι ο Δίαιος ο οποίος ήταν φανατικός πολέμιος τόσο της Σπάρτης όσο και της Ρώμης. Επειδή όμως είχε

συντριβεί ο Ανδρίσκος από τον Μέττελο, δεν ήθελε να έρθει σε ρήξη με τον Ρωμαίο στρατηγό. Έτσι υπάκουσε στην παραγγελία του Μέτελλου για άμεση ανακωχή των πολεμικών ενεργειών εναντίον της Σπάρτης. Παρόλο που υπάκουσε την διαταγή του Μέτελλου δεν σταμάτησε με τον λόγο και την διπλωματία να αντιμάχεται τον Μεναλκίδα. Έτσι πέτυχε πολλές πόλεις να αποχωρήσουν από την Σπάρτη και να υπαχθούν στην Αχαϊκή συμπολιτεία. Εγκατέστησε τότε σε αυτές Αχαϊκές φρουρές, οι οποίες έκαναν εφορμήσεις εναντίον των Σπαρτιατών, οι οποίοι υπέφεραν πολύ διότι δεν μπορούσαν ούτε να καλλιεργήσουν τους αγρούς τους. Τότε ο Μεναλκίδας επιτέθηκε εναντίον της Ιάσου που κατείχαν οι Αχαιοί και την κατέστρεψε, αναζωπυρώνοντας τον πόλεμο. Τότε οι Σπαρτιάτες βλέποντας ότι κινδύνευε πάλι η ειρήνη εις βάρος τους έσπευσαν να καλέσουν τον Μεναλκίδα σε απολογία και τον δίκασαν. Βλέποντας ότι δεν είχε καμία ελπίδα ο Μεναλκίδας αυτοκτόνησε.

Η σύγκλητος έχασε τη υπομονή της και το 147 π.Χ., έστειλε πρεσβεία, να αποδεσμευτούν από την Αχαϊκή συμπολιτεία όλες οι αντιμαχόμενες πόλεις -εκτός από την Σπάρτη- και η Κόρινθος και το Άργος. Οι συνέπειες της Αθηναϊκής πολιτικής απέναντι στον Ωρωπό ήταν ολέθριες. Οι εχθροπραξίες αυτές προκάλεσαν παρέμβαση της Σπάρτης και οδήγησαν στην ρήξη της Αχαϊκής Συμπολιτείας όχι μόνο με την Σπάρτη αλλά και με άλλες πόλεις φιλικές προς την Σπάρτη. Αυτή η διαμάχη προκάλεσε την επέμβαση της Ρώμης, με αποτέλεσμα να γίνει ο Αχαϊκός πόλεμος. Οι Αχαιοί εξοργίσθηκαν και την Άνοιξη του 146 π.Χ. κήρυξαν πόλεμο στην Σπάρτη προκαλώντας την Ρωμαϊκή παρέμβαση, που είχε σαν αποτέλεσμα το τέλος της συμπολιτείας και την καταστροφή της Κορίνθου.

Ο Αχαϊκός πόλεμος και η καταστροφή της Κορίνθου

Η αφορμή

Δεν έχουμε επαρκή στοιχεία για την ακριβή αιτία της διαμάχης των Σπαρτιατών με την Αχαϊκή Συμπολιτεία και κατ' επέκταση και τη Ρώμη

Η πιο άμεση αιτία του πολέμου δημιουργήθηκε, όταν η Σπάρτη αποφάσισε να φύγει από την Αχαϊκή συμπολιτεία. Ο Καλλικράτης, παρόλο που προσπαθούσε να καταδίδει στους Ρωμαίους τους διαφωνούντες, δεν κατάφερε να πείσει τους άλλους διοικητές πόλεων που ήταν αντιρωμαϊκοί. Για το λόγο αυτό εστάλησαν πρέσβεις στη Ρώμη. Κατά τη διάρκεια αυτών των συνομιλιών πέθανε ο Καλλικράτης. Τότε άλλαξαν οι συσχετισμοί μέσα στην συμπολιτεία και το αντιρωμαϊκό αίσθημα υπερίσχυσε. Οι Ρωμαίοι ανέβαλαν για λίγο την επιθετική τους πολιτική προς την Αχαϊκή αντίδραση. Σε αυτό συνέβαλαν και οι πόλεμοι που έκαναν εκείνη την περίοδο στην Μακεδονία αλλά και στην Καρχηδόνα.

Όταν όμως είδαν ότι στην Μακεδονία το αντιρωμαϊκό αίσθημα έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις έστειλαν πρεσβεία το 147 π.Χ. η οποία ήταν πολύ αυστηρή. Υποχρέωσε εκτός από τη Σπάρτη να αποχωρήσουν από την συμπολιτεία και άλλες τέσσερις πόλεις που δεν το είχαν ζητήσει προκειμένου να την αποδυναμώσει. Η αντίδραση των αντιπροσώπων Αχαϊκών πόλεων ήταν μεγάλη και επιτέθηκαν στους Σπαρτιάτες, οι οποίοι για να σωθούν κατέφυγαν στους χώρους φιλοξενίας των Ρωμαίων. Στη συνέχεια εστάλη άλλη μια πρεσβεία από τη Ρώμη, για να πείσει τους αντιδρώντες, αλλά ο εκπρόσωπος της Αχαϊκής συμπολιτείας δεν δέχτηκε καμία διαπραγμάτευση. Είχαν αποφασίσει να μην επιτρέψουν πλέον στη Ρώμη να αναμιγνύεται στα εσωτερικά τους.

Αυτό όμως σήμανε και το τέλος της ειρηνικής περιόδου. Δεν γνωρίζουμε πως σκέφτηκε ο αρχηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας ότι θα έπειθε τους Ρωμαίους, αφού ούτε διαπραγματεύσεις δεχόταν ούτε είχε καμία ελπίδα να τους νικήσει στρατιωτικά, μετά την εμπειρία του Φιλίππου, του Αντίοχου, και του Περσέα.

«Έτσι την Άνοιξη του 146 η Αχαϊκή Συμπολιτεία αποφάσισε να κηρύξει τον πόλεμο στη Ρώμη. Το ίδιο έκανε φυσικά και η Ρώμη, κήρυξε και αυτή επίσημα τον πόλεμο εναντίον της Αχαϊκής Συμπολιτείας»¹³.

Εκείνη την περίοδο στην Μακεδονία ήταν με το στρατό του ο Μέτελλος, που πήρε εντολή να κατέβει προς το νότο. Πριν την έναρξη των μαχών προσπάθησε εκ νέου να διαπραγματευτεί ειρηνικά με τους Αχαιούς. Οι διαπραγματεύσεις και αυτή τη φορά απέβησαν άκαρπες. Στη συνέχεια, συγκεντρώθηκαν οι δυνάμεις των Αχαιών στη βόρεια Πελοπόννησο και το 146 π.Χ. στην Σκάρφεια της Λοκρίδος έγινε η μάχη που σήμανε το τέλος της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Ο Μέτελλος νίκησε τους Αχαιούς και προχώρησε προς την Κόρινθο όπου συναντήθηκε με τα στρατεύματα του Λεύκιου Μόμμιου, ο οποίος συνέχισε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Αφού νίκησε όσους Αχαιούς είχαν απομείνει κατέλαβε και την Κόρινθο. Εστάλη τότε μια 10μελής επιτροπή συγκλητικών για να βοηθήσει τον Μόμμιο για την σύναψη συνθήκης (Mackay C ,2011).

Οι Ρωμαίοι, όμως, δεν άφησαν τα πράγματα στην τύχη τους· εκμεταλλεύτηκαν την νοοτροπία που είχαν διασπείρει, να συκοφαντεί η μια πόλη την άλλη και με την ίδια τακτική επανήλθαν το 150 π.Χ. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς την αφορμή της διαμάχης μεταξύ της Αχαϊκής Συμπολιτείας και της Σπάρτης, αλλά εικάζουμε πως ήταν παλιές εδαφικές διαφορές. Στρατηγός αυτή την περίοδο ήταν ο Δίαιος, ο οποίος φυσικά κατηγορήθηκε κι αυτός ότι δωροδοκήθηκε από τον Μεναλκίδα της Σπάρτης.

Η Αχαϊκή Συμπολιτεία μέχρι την εξέγερση των Μακεδόνων υπό τον Ανδρίσκο είχε πολύ καλές σχέσεις με την Ρώμη. Βοήθησαν μάλιστα τους Ρωμαίους, να αναχαιτίσουν τον Ανδρίσκο και να επιβάλουν την τάξη και πάλι στην Μακεδονία. Μέχρι τότε δεν είχαν αντιληφθεί τις προθέσεις της Ρώμης ούτε οι Καλλικρατικοί, που ήταν ήδη φιλορωμαίοι αλλά ούτε και οι Αχαιοί που ήταν φιλόπατρες. Ακόμη και οι όμηροι που είχαν ζήσει 17 χρόνια στην Ιταλία και επέστρεψαν, δεν είχαν διαγνώσει τα απώτερα σχέδια των Ρωμαίων Συγκλητικών. Ίσως οι δύο σπουδαίοι και φωτισμένοι πολιτικοί, ο Στρατίος και ο Πολύβιος να είχαν την δυνατότητα να αντιληφθούν τις προθέσεις της

¹³ Mackay C., 2014, 121

Ρώμης αλλά και οι δύο αποχώρησαν από την πολιτική μόλις επέστρεψαν. Ο Πολύβιος δε, την πιο κρίσιμη στιγμή δεν βρισκόταν καν στην συμπολιτεία.

Ο πόλεμος

Το 148 π.Χ. η θητεία του Μέτελλου στην Ελλάδα τελείωνε και επρόκειτο να αντικατασταθεί από τον Λεύκιο Μόμμιο. Ενδεχομένως από προσωπική φιλοδοξία, πριν αντικατασταθεί, αποφάσισε να κινηθεί προς το νότο. Η σύγκλητος είχε ήδη διαμηνύσει στους Αχαιούς να ελευθερώσουν την Σπάρτη η οποία είχε κάνει διαβήματα για απόσχιση από την Αχαϊκή συμπολιτεία στη Σύγκλητο. Ο Μέτελλος έφτασε στην Ταχίνια που πολιορκείτο από τους Αχαιούς και με το πρόσχημα της υπεράσπισης της αυτονομίας των Σπαρτιατών ζήτησε από τον Κριτόλαο να σταματήσει την πολιορκία. Το αίτημά του δεν έγινε δεκτό και αποφάσισε να πολεμήσει μόνος του τους Αχαιούς πριν τον αντικαταστήσει ο Μόμμιος.

Ο Μέτελλος πέρασε τον Σπερχειό ποταμό με ισχυρό στράτευμα και πλησίασε τα στρατεύματα του Κριτόλαου, που με την βοήθεια Βοιωτών και Χαλκιδαίων πολιορκούσε την Ηράκλεια. Για τις ακριβείς δυνάμεις του Κριτόλαου δεν έχουμε λεπτομερείς πληροφορίες. Οι ιστορικοί θεωρούν ότι μάλλον ήταν περιορισμένος αριθμός. Ο Πανσανίας δε αναφέρει, ότι ο Κριτόλαος κυριεύτηκε από φόβο, όταν πληροφορήθηκε ότι ο Μέτελλος είχε περάσει τον Σπερχειό ποταμό και προχωρούσε προς το μέρος του. Εγκατέλειψε γρήγορα την πολιορκία της Ηράκλειας και υποχώρησε στην Σκάρφεια της Λοκρίδος. Νεότεροι ιστορικοί αναφέρουν ότι η υποχώρησή του αυτή ήταν επιβεβλημένη διότι δεν είχε μεγάλες δυνάμεις και επειδή είχαν καθυστερήσει οι δυνάμεις των εφεδρειών. Βρισκόταν δε τόσο απομακρυσμένος από την Πελοπόννησο και με την συγκεκριμένη σύνθεση του στρατού που διέθετε, δεν μπορούσε να εφαρμοστεί εύκολα ένα σχέδιο άμυνας.

Η ιστορική περιοχή των Θερμοπυλών που ήταν κοντά, δεν προσφερόταν για τις παρούσες συνθήκες. Το στράτευμα θα ήταν έκθετο και θα θυσιαζόταν αφού δεν είχε ακόμη ενωθεί με τις υπόλοιπες δυνάμεις της Συμπολιτείας. Οι παραπάνω απόψεις όμως δεν είναι ικανοποιητικές, διότι παραβλέπουν τις συνέπειες της υποχώρησης στις υπόλοιπες πόλεις που καταστράφηκαν από την ορμή του Μέτελλου, ενώ θα υπερασπίζονταν τις πόλεις τους, εάν συμμετείχαν στον στρατό του Κριτόλαου. Το κύριο

στράτευμα του Κριτόλαου αποτελούσαν Τριταιείς, Δυμαίοι, Φαραιείς, και άλλοι Αχαιοί. Περίμεναν ακόμη ένα σώμα 1000 ανδρών από την Αρκαδία. Άγνωστες είναι οι δυνάμεις που προστέθηκαν από Βοιωτείς, Φωκείς, Χαλκιδείς και Λοκρούς. Δεν γνωρίζουμε γιατί ο Κριτόλαος δεν οχυρώθηκε στις Θερμοπύλες. Μια εκδοχή είναι ότι αιφνιδιάστηκε.

Η μάχη στη Σκάρφεια

Οι στρατοί συναντήθηκαν στην Σκάρφεια της Ανατολικής Λοκρίδος στον Ευβοϊκό κόλπο. Η σύγκρουση ήταν σφοδρή και το Κοινό των Αχαιών συνετρίβη. Ο Κριτόλαος σκοτώθηκε και εξαφανίστηκε. Ο Πausanias περιγράφει ειρωνικά ότι μάλλον πνίγηκε στους βάλτους. Μεγάλος αριθμός ανδρών έπεσαν στο πεδίο της μάχης και 1000 περίπου πιάστηκαν αιχμάλωτοι.

Η περιοχή που πραγματοποιήθηκαν οι συγκρούσεις ήταν μια ανοιχτή πεδιάδα χωρίς υψώματα ή δάση για να καλύπτουν τα νότια τους οι Αχαιοί. Εκ των υστέρων παρατηρώντας το πεδίο της μάχης αποδείχτηκε ότι ο Κριτόλαος έκανε μια λάθος επιλογή. Επίσης δεν φαίνεται να είχε χαράξει κάποια στρατηγική με ξεκάθαρο πλάνο, για να αντιμετωπίσει έναν ισχυρό στρατό σαν των Ρωμαίων. Γνώριζε δε ότι δεν είχε στρατό εκπαιδευμένο και με συνοχή αφού αποτελείτο από ετερόκλητες δυνάμεις, μικτές, που προέκυψε από επιστράτευση. Ο στρατός αυτός δεν είχε δοκιμασθεί σε καμία άλλη μάχη και είχε προκύψει από απελευθέρωση δούλων και από κάποιες φιλικές προσελεύσεις από άλλες πόλεις, που ήθελαν να έχουν καλές σχέσεις με την Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Ίσως γι' αυτούς τους λόγους έπρεπε να κερδίσει χρόνο και να διαπραγματευτεί μέχρι να προλάβει να προετοιμαστεί καλύτερα. Ένας άλλος λόγος για να καθυστερήσει την σύγκρουση, ήταν και οι φιλικές δυνάμεις που βρίσκονταν στην περιοχή και έμειναν ανεκμετάλλευτες. Χίλιοι περίπου Αρκάδες είχαν οχυρωθεί στην Ελάτεια της Φωκίδας για να σταθούν εμπόδιο στην κάθοδο των Ρωμαίων. Οι κάτοικοι αφού έμαθαν ότι ο Κριτόλαος νικήθηκε τους έδωξαν και ο Μέτελλος του βρήκε ανυπεράσπιστους κοντά στην Χαιρώνεια και κατέστρεψε ολοσχερώς αυτό το αξιόλογο στράτευμα.

Ο Κριτόλαος είχε πολλά πλεονεκτήματα που άφησε ανεκμετάλλευτα. Θα μπορούσαν να αναγκάσουν τον εχθρό να δώσει τη μάχη εκεί που συνέφερε περισσότερο στρατηγικά του Έλληνες. Πολεμούσε σε εδάφη γνωστά και ήξερε τα πλεονεκτήματα και

τα μειονεκτήματά τους. Θα μπορούσε να έχει οχυρωθεί στις Θερμοπύλες και να ζητήσει βοήθεια από τους Αχαιούς. Θα μπορούσε να περιμένει να έρθουν οι γειτονικές δυνάμεις και να οργανώσει καλύτερο στρατηγικό σχέδιο. Ίσως θα έπρεπε η μάχη να δοθεί σε μια περιοχή με υψώματα στα νότια των Ελλήνων ώστε σε μια δύσκολη καμπή της μάχης να μπορούν να αναδιοργανωθούν σε ένα μέρος δύσβατο και αποτρεπτικό για τους εισβολείς που δεν γνώριζαν την γεωγραφία της περιοχής. Αντίθετα έδωσε τη μάχη σε ανοιχτό χώρο από παντού εκτεθειμένο και με άπλετο ευνοϊκό πεδίο κινήσεων των εχθρών που ήταν έμπειροι σε πολέμους τακτικής. Όμως δεν έκανε τίποτα από αυτά και γι' αυτό πιστεύεται, ότι αιφνιδιάστηκε (Οικονόμου Μ.& Κυριαζής Ν., 2018).

Υπάρχει όμως και η άποψη, ότι ο Κριτόλαος πίστευε πως ο Μέτελλος θα ασχοληθεί με την οργάνωση της Μακεδονίας σε Ρωμαϊκή επαρχία, γιατί μόλις την είχε νικήσει και θα βιαζόταν να επιστρέψει στην Ρώμη για τον γνωστό θρίαμβο. Όμως η Ρώμη, όταν πληροφορήθηκε την κατάσταση στην Ελλάδα, αποφάσισε να στείλει τον Λεύκιο Μόμμιο να ηγηθεί στον πόλεμο ενάντια στους Αχαιούς. Έτσι ο Μέτελλος βιάστηκε να κατέβει στον νότο, πριν προλάβει η Σύγκλητος να τον αντικαταστήσει και ακύρωσε τις εικασίες του Κριτόλαου.

Πιθανότατα η απόφασή του να πολεμήσει, να βασιζόταν και στις πληροφορίες που είχε, ότι οι Έλληνες της Στερεάς Ελλάδας και οι Ευβοείς ήταν έτοιμοι να πολεμήσουν εναντίον της Ρώμης. Εκτός από την απήχηση που είχαν βρει τα αντιρωμαϊκά συνθήματα του Κριτόλαου, σε αυτό συνέβαλλε και η αποζημίωση που είχε επιβάλει ο Μέτελλος να πληρώσουν στους γείτονές τους Φωκείς η Εύβοια και η Άμφισσα, για ζημιές που είχαν προκαλέσει από εισβολή στα εδάφη τους. Ο Πυθέας μάλιστα της Βοιωτίας ενθάρρυνε τον Κριτόλαο φανερά να πολεμήσει εναντίον των Ρωμαίων με την υπόσχεση να του δώσει στρατιωτική βοήθεια. Κάνοντας την έκπληξη ακόμη και η Φωκίδα και η Λοκρίδα εκδήλωσαν την επιθυμία να δώσουν στρατό εναντίον του κοινού εχθρού όπως ισχυρίστηκαν (Οικονόμου Μ.& Κυριαζής Ν.2018).

Ακόμη και Εύβοια προσφέρθηκε η οποία μάλιστα είχε τεράστια εμπειρία λόγω της συμμετοχής της στον Γ' Μακεδονικό πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων. Δεν πρόλαβαν όμως να ενωθούν με τον στρατό του Κριτόλαου.

Μετά την συντριβή των Αχαιών η ορμή του Μέτελλου συνεχίστηκε νότια διασπείροντας τον φόβο στους Φωκείς, οι οποίοι εκδίωξαν τους 1000 περίπου Αρκάδες που είχαν καταφθάσει για βοήθεια των Αχαιών, με αποτέλεσμα να φονευθούν όλοι από τον στρατό του Μέτελλου στη μάχη της Χαιρώνειας. Την ίδια τύχη είχαν και ένα σώμα Αχαιών που κατευθυνόταν προς την Στερεά Ελλάδα. Η Ρωμαϊκή νίκη σήμαινε και τον έλεγχο όλης της Στερεάς Ελλάδας και όλοι οι αντιρωμαίοι αρχηγοί πόλεων έσπευδαν να σωθούν. ιδιαίτερα οι Θηβαίοι που είχαν βοηθήσει τον Κριτόλαο πίστευαν ότι θα είναι τα επόμενα θύματα της οργής του Μέτελλου. Αφού εγκατέλειψαν τα γυναικόπαιδα, περιφέρονταν στα βουνά του νομού Βοιωτίας. Όμως ο Μέτελλος ακολουθώντας την πολιτική παλαιότερων στρατηγών μεταχειρίστηκε τους κατοίκους με επιείκεια και δεν επέτρεψε τις καταστροφές των πόλεων, ούτε έκανε εκτελέσεις. Αυτό του επέτρεπε να αποκαταστήσει γρηγορότερα την γαλήνη στις Ελληνικές επαρχίες και επιπλέον θα κέρδιζε την εμπιστοσύνη των τοπικών πληθυσμών.

Μετά τον θάνατο του Κριτόλαου οι Αχαιοί προβληματίστηκαν, εάν θα έπρεπε να συνεχίσουν τις εχθροπραξίες ή θα έπρεπε να συνθηκολογήσουν. Οι φιλορωμαίοι προσπάθησαν να συνθηκολογήσουν στέλνοντας πρεσβεία με επικεφαλής τον Ανδρωνίδα στον Μέτελλο με την υποστήριξη του υποστράτηγου Σωσικράτη. Ο Μέτελλος ήταν διατεθειμένος να δεχθεί συνθήκη ειρήνης, γιατί τον συνέφερε να ηρεμήσουν τα πράγματα στην Ελλάδα και να γυρίσει πίσω, επειδή δεν θα αργούσε να αντικατασταθεί από τον Λεύκιο Μόμμιο. Υπέρμαχος του πολέμου ήταν ο Δίαιος ο οποίος ήταν στρατηγός του προηγούμενου έτους και σύμφωνα με τον αχαϊκό νόμο αντικατέστησε τον Κριτόλαο και εκλέχτηκε ηγέτης της Αχαϊκής συμπολιτείας. Ενώ οι φιλορωμαίοι προσπαθούσαν να κάνουν συνθήκη ειρήνης, ο Δίαιος με τους αντιρωμαίους ετοιμάζονταν για την συνέχιση του πολέμου. Δημιουργήθηκε ένα κλίμα χάους το οποίο παρέσυρε κάθε συνετή προσπάθεια ειρήνευσης ακόμη και την παρέμβαση του γηραιού σώφρονα Στρατίου. Η φιλοπόλεμη όμως πλευρά είχε πάρει τα πρώτα μέτρα και είχε κερδίσει έδαφος στην Συμπολιτεία (Οικονόμου Μ.& Κυριαζής Ν.2018).

Οι Ρωμαϊκές προτάσεις δεν έγιναν δεκτές και η Ελληνική πρεσβεία δικάστηκε για προδοσία, ο Σωσικράτης θανατώθηκε και οι υπόλοιποι κατάφεραν να ελευθερωθούν δωροδοκώντας τον ίδιο τον Δίαο, σύμφωνα με τον Πολύβιο.

Μέσα σε αυτό το κλίμα τρομοκρατίας και διχασμού ο Δίαιος ολοκλήρωσε τις ετοιμασίες του πολέμου. Ελευθερώθηκαν 12.000 δούλοι από όλες τις πόλεις της συμπολιτείας για αντικατασταθούν οι απώλειες από τους πολέμους. Επιβλήθηκε βαρύτατη εισφορά στους εύπορους πολίτες για να ενισχυθούν οι πολεμικές δαπάνες. Κατάφερε να συγκεντρώσει στην Κόρινθο 600 ιππείς και 14.500 πεζούς από τους οποίους οι 12.000 ήταν οι ελευθερωμένοι δούλοι. Τέλος διατάχθηκε γενική επιστράτευση και συγκέντρωση των Αχαϊκών δυνάμεων στην Κόρινθο. Οι Ηλείοι και οι Μεσσήνιοι έμειναν στις πόλεις τους για να προστατεύσουν την συμπολιτεία σε περίπτωση επίθεσης από τον Ρωμαϊκό στόλο στα δυτικά. Ο Δίαιος κατάφερε και παρέσυρε την συμπολιτεία σε έναν πόλεμο με δυσοίωνα αποτελέσματα κυρίως λόγω της έλλειψης φωτεινού ηγέτη ικανού να εμψυχώσει και να ενθουσιάσει τους πολεμιστές. Η σύγκυση που είχε δημιουργηθεί στις πόλεις αλλά και στο ολιγοπληθές στράτευμα δεν ήταν ικανά να αναχαιτίσουν έναν τόσο έμπειρο και δυνατό αντίπαλο την δεδομένη στιγμή.

Το 146 π.Χ. οι Έλληνες έχουν ήδη χάσει τον Κριτόλαο και οδηγούνται σε μια άνιση μάχη με τον Δίαιο, που εμπνεύστηκε ένα λανθασμένο σχέδιο μάχης. Απέσπασε ένα τμήμα στρατού με 4.000 άνδρες με αρχηγό τον Αλκαμένη και τους έστειλε στα Μέγαρα για να αντιμετωπίσουν με την βοήθεια τους την προέλαση του Μέτελλου, όσο αυτός θα βελτίωνε την γραμμή άμυνας του στον ισθμό της Κορίνθου. Όμως ο Αλκαμένης εγκατέλειψε τα Μέγαρα, καταβλήθηκε από την προέλαση του πολυάριθμου Ρωμαϊκού στρατού και εγκατέλειψε τα Μέγαρα, χωρίς να δώσει μάχη και επέστρεψε στο στρατόπεδο του Δίαιου. Ο Μέτελλος ανενόχλητος προχώρησε προς την Κόρινθο. Αν και θα μπορούσε να συντρίψει με μια έφοδο τους Αχαιούς προσπάθησε για μια ακόμη φορά να συνθηκολογήσει μαζί τους, ώστε να αποκλειστεί η επέμβαση του Λεύκιου Μόμμιου και του υπατικού στρατού που έφτανε στην Κόρινθο. Οι διαπραγματεύσεις καθυστέρησαν εξ' αιτίας της ακαμψίας του Δίαιου και αυτό ευνόησε την Ρωμαϊκή πλευρά διότι έφτασε ο στρατός του Λεύκιου Μόμμιου στον Ισθμό, ο οποίος είχε εντολές από την Σύγκλητο να δώσει τέλος στην Αχαϊκή αδιαλλαξία.

Η μάχη στην Λευκόπετρα και η καταστροφή της Κορίνθου

Ο Μόμμιος διέταξε τον Μέττελο να επιστρέψει στην Μακεδονία και ανέλαβε τις πολεμικές επιχειρήσεις με σκοπό να δώσει τέλος στον Αχαϊκό πόλεμο. Ο Λεύκιος

Μόμμιος δεν ήταν διατεθειμένος να συνεχίσει τις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Δεν βιαζόταν όμως να ξεκινήσει τον πόλεμο, διότι περίμενε να συγκεντρωθούν όλες οι δυνάμεις του. Όταν κατάφερε και συγκέντρωσε 3.500 ιππείς, και 23.000 πεζούς καθώς και τοξότες Κρήτες, ήταν πλέον έτοιμος να επιτεθεί.

Ο Δίαιος παράταξε το αριστερό του στράτευμα, ώστε να καλύπτεται από τα τείχη της Κορίνθου. Στο κέντρο παράταξε τη φάλαγγα με τους σαρισσοφόρους και στα δεξιά τους λιγιστούς ιππείς που διέθετε. Ο Μόμμιος παράταξε τις λεγεώνες του στο κέντρο και τους ιππείς του στο αριστερό μέρος. Την πρώτη μέρα κανείς από τους αντιπάλους δεν επιτέθηκε. Το βράδυ, όμως, ο Δίαιος έκανε έναν αιφνιδιασμό με μια επιτυχημένη καταδρομική επιχείρηση κατά των Ρωμαίων. Όμως οι Ρωμαίοι παρά τον πανικό τους τούς απέκρουσαν. Αρχικά, παρότι μερικοί λιποψύχησαν και λιποτάκτησαν, σε γενικές γραμμές ο Αχαϊκός στρατός έμεινε ψύχραιμος και πολέμησε με θάρρος και ανδρεία. Μια επίθεση των Αχαιών εναντίον των προφυλακών των Ρωμαίων προκάλεσε σημαντικές απώλειες στους Ρωμαίους. Αυτό έδωσε θάρρος στους Αχαιούς και συνεχίζοντας κατατρόπωσαν και άλλα επικουρικά στρατεύματα που είχαν τοποθετηθεί 12 στάδια πριν το κυρίως στράτευμα του Μόμμιου. Οι Ρωμαίοι τράπηκαν σε φυγή και έχασαν πολλούς πολεμιστές στο πεδίο της μάχης.

Το επόμενο πρωί οι Ρωμαίοι με το πεζικό επιτέθηκαν εναντίον των Ελλήνων σαρισσοφόρων. Οι Έλληνες όμως αντιστάθηκαν με γενναιότητα και κατάφεραν να αντικρούσουν τους Ρωμαίους. Οι Ρωμαίοι επιτέθηκαν αρκετές φορές με πλήρη αποτυχία. Οι Έλληνες είχαν καλύψει τα πλευρά τους με τις φάλαγγες των σαρισσοφόρων και οι Ρωμαίοι δεν μπορούσαν να τους διασπάσουν. Ο Μόμμιος κάποια στιγμή διέταξε το ιππικό να πάρει μέρος στις επιθέσεις, προσπαθώντας να διασπάσει με κάποιο πιο αποτελεσματικό τρόπο τα νώτα των Ελλήνων. Οι Έλληνες αντιστάθηκαν με γενναιότητα αλλά ήταν αριθμητικά πολύ λιγότεροι των Ρωμαίων, αλλά και πάλι συγκράτησαν τους Ρωμαίους για αρκετές επιθέσεις. Όμως το επόμενο βήμα του Δίαιου ήταν λανθασμένο διότι βλέποντας τις επιτυχίες των Αχαιών παρασύρθηκε και διέταξε γενική επίθεση σε ανοιχτό χώρο στην Λευκόπετρα του Ισθμού, χωρίς να διαθέτει ανάλογες δυνάμεις για τέτοια μάχη. Ο Λεύκιος Μόμμιος εκμεταλλεύτηκε αυτή την αστοχία του Δίαιου και με το πολυάριθμο ιππικό του που μπορούσε να κινηθεί σε

ανοιχτό χώρο ελεύθερα, κατάφερε και κατατρόπωσε τον Αχαϊκό στρατό. Παρά την σθεναρή αντίσταση των Αχαιών η πλευροκόπηση από 1000 επίλεκτους της Ρωμαϊκής φάλαγγας κατάφερε να τους κάμψει και να τους τρέψει σε φυγή. Πολλοί έπεσαν στο πεδίο της μάχης και οι υπόλοιποι ετράπησαν σε φυγή προς την Κόρινθο.

Η καταστροφή που ακολούθησε βαρύνει τον Δίαιο. Ο οποίος αντί να συγκεντρώσει τα υπολείμματα του στρατού και να καλυφθεί στα τείχη της Κορίνθου από όπου θα μπορούσε να διαπραγματευτεί με τον Μόμμιο, ετράπη σε φυγή. Εγκατέλειψε το στράτευμα και γύρισε απεγνωσμένος στην πατρίδα του την Μεγαλόπολη, όπου και αυτοκτόνησε αφού πρώτα σκότωσε τη γυναίκα του. Οι αρχαίες πηγές κατέγραψαν δυσμενώς αυτή την ενέργεια του Δίαιου. Αλλά και αργότερα οι ιστορικοί ερμήνευσαν αρνητικά όλες τις λανθασμένες ενέργειες του Δίαιου που παρέσυραν την Αχαϊκή Συμπολιτεία σε ολική καταστροφή. Κάποιοι αναφέρουν, ότι η χρονική στιγμή που κλήθηκε ο Δίαιος να αντιμετωπίσει την Ρωμαϊκή κυριαρχία ήταν ιστορικά επιβεβλημένη και ότι η αντίστασή του ήταν πράξη ανδρείας.

Μετά την ήττα τους οι Αχαιοί έμειναν σε σύγχυση. Η φυγή του Δίαιου τους οδήγησε σε πανικό και διασκορπίστηκαν στο εσωτερικό της Πελοποννήσου. Αυτό δημιούργησε πανικό στους κατοίκους της Κορίνθου, που ανυπεράσπιστοι άρχισαν να την εγκαταλείπουν. Ο Μόμμιος αρχικά δεν αντιλήφθηκε την εκκένωση της πόλης γιατί έγινε την νύχτα. Περίμενε τρεις μέρες γιατί είχε τον φόβο της ενέδρας και τελικά επιτέθηκε με αγριότητα. Όσοι άνδρες δεν εγκατέλειψαν την πόλη, είτε γιατί ήταν υπερήλικες είτε διότι πίστευαν ότι θα δείξει επιείκεια, διότι κάποιοι ήταν και φιλορωμαίοι σφαγιάστηκαν. Οι γυναίκες, τα παιδιά και οι απελεύθεροι δούλοι πουλήθηκαν ως δούλοι. Η πόλη λεηλατήθηκε και κάηκε με βαρβαρότητα. Όλα τα πολύτιμα έργα τέχνης εστάλησαν στη Ρώμη ως λάφυρα. Τέλος τα ωραία ιδιωτικά και δημόσια οικοδομήματα της άλλοτε κραταιάς Κορίνθου οι ναοί και τα μνημεία της κάηκαν ολοσχερώς. Στο παρελθόν για την πόλη αυτή είχαν μιλήσει οι ποιητές. Χαρακτηριστική είναι η φράση του Διόδωρου Σικελιώτη: «Κόρινθος, αστέρι λαμπρό της Ελλάδας».

Η καταστροφή της Κορίνθου έμεινε στους αιώνες το σύμβολο της βαρβαρότητας των Ρωμαίων. Το όνομα του Λεύκιου Μόμμιου είναι συνδεδεμένο απόλυτα με τις

θηριωδίες ο οποίος δεν απαλλάσσεται της προσωπικής ευθύνης με την δικαιολογία ότι εκτελούσε αποφάσεις της Συγκλήτου.

Πολλά γράφτηκαν αργότερα ως αίτια της καταστροφής της Κορίνθου. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο αφανισμός της Κορίνθου ήταν απαίτηση των Ρωμαίων εμπόρων, διότι αυτή συναγωνιζόταν την Δήλο που ήταν ευνοούμενή τους. Αυτό όμως δεν ευσταθεί διότι η επιρροή των εμπόρων στην Ανατολή έγινε αργότερα και δεν αποδεικνύεται ότι είχαν τόσο μεγάλη ισχύ στη Ρώμη. Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι Ρωμαϊκές θηριωδίες οφείλονται στην αμάθεια και τραχύτητα των Ρωμαίων λεγεωνάριων οι οποίοι στρατολογούνταν από την ύπαιθρο. Οι νέοι αυτοί προέρχονταν από δύσβατα ορεινά μέρη και ελάχιστοι γνώριζαν κάτι περισσότερο από απλή γραφή. Κανένας δεν είχε την εικόνα από ένα θέατρο, από ένα έργο τέχνης από έναν πίνακα ζωγραφικής, από ένα άγαλμα. Δεν μπορεί δηλαδή εύκολα κανείς να καταλάβει τι ένιωθε ένας τέτοιος άνθρωπος, όταν αντίκρυζε για πρώτη φορά την Κόρινθο, την Αντιόχεια, ή την Πέργαμο. Τι ήταν όλοι αυτοί οι περίτεχνοι ναοί, τι παρίσταναν τα ανάγλυφα, τι έκαναν όλοι αυτοί που συγκεντρώνονταν έξω από τα λεγόμενα γυμνάσια και στο χώρο της αγοράς. Μόνο όσοι είχαν συναντήσει κάποιους Έλληνες στην νότια Ιταλία και τη Σικελία ήξεραν για τον Ελληνικό τρόπο ζωής.

Τώρα που οι λεγεώνες είχαν βρεθεί νικήτριες στις Ελληνικές πόλεις, όλος ο υλικός πλούτος και τα καλλιτεχνήματα ήταν στα χέρια τους σαν λάφυρα, γι' αυτό δεν έδειχναν κανένα σεβασμό στην καταστροφή τους. Λέγεται δε επίσης πως οι αξιωματικοί που γνώριζαν την αξία των Ελληνικών καλλιτεχνημάτων είχαν παραγγελίες από πλούσιες και αριστοκρατικές οικογένειες της Ρώμης, να τους μεταφέρουν ό,τι ήταν εύκολο να μεταφερθεί. Έτσι ο Μόμμιος μετέφερε όλο τον πλούτο της Κορίνθου, που μπόρεσε να μεταφερθεί με πλοίο. Λέγεται δε, ότι κατέστρεφαν δύο αγάλματα για κάθε ένα που συσκεύαζαν και φόρτωναν στα πλοία. Επίσης το ίδιο έκαναν σε όλες τις βιβλιοθήκες που έκαψαν. Έβαζαν σε κιβώτια αμφίβολης ανθεκτικότητας ό,τι βιβλία έβρισκαν πριν τις κάψουν. (Παπαγγελής Θ, 2005)

Η άποψη που φαίνεται ότι ευσταθεί περισσότερο είναι ότι βαρύνεται προσωπικά ο Λεύκιος Μόμμιος για τις θηριωδίες. Παρασυρμένος από την παρότρυνση του Λεύκιου Αυρήλιου Ορέστου έδειξε όλη του την οργή στους κατοίκους και στα κτίρια. Αυτός

γνώριζε πολύ καλύτερα από τους απολίτιστους Ρωμαίους λεγεωνάριους την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Χωρίς να περιμένει την άφιξη της συγκλητικής επιτροπής, όπως γινόταν πάντα για να καθοριστεί η τύχη των ηττημένων, κατεδάφισε τα τείχη, θανάτωσε τους πρωταίτιους και αφόπλισε τους κατοίκους της. Όπως αναφέρει ο Δίων Κάσσιος όλα αυτά τα έκανε ο Μόμμιος επειδή φοβήθηκε, μήπως κάποιοι παραταχθούν στο πλευρό της Κορίνθου και πάλι. Αφού παράταξε όλους μπροστά του, ανακοίνωσε την υποδούλωση των Κορινθίων και την «ελευθερία» των πόλεων που τον βοήθησαν.

Η Αχαϊκή συμπολιτεία έχασε για πάντα την πολιτική της σημασία και ένα από τα ισχυρά κέντρα της την πλούσια εμπορική πόλη της Κορίνθου. Όλη η περιοχή ανακηρύχτηκε ιδιοκτησία του Ρωμαϊκού κράτους (Rostovtzeff M., 1960).

Η δεκαμελής συγκλητική πρεσβεία που έφτασε αργότερα στην Πελοπόννησο καθόρισε μετά από συνομιλίες με το Ρωμαίο ύπατο τα νέα πολιτικά και θεσμικά πλαίσια τα οποία στο εξής θα διέπουν τις Ελληνικές πόλεις κράτη. Κανένας ταξιδιώτης δεν έμενε ασυγκίνητος όταν περνούσε και έβλεπε τα απομεινάρια της παλιάς δόξας της Κορίνθου. Μετά από 100 χρόνια ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας θα δείξει συμπόνια γ' αυτή την πόλη και θα την αναστηλώσει το 44 π.Χ., ενώ η πλήρης αποκατάστασή της στην Ρωμαϊκή περίοδο θα γίνει την εποχή του Νέρωνα.

Τα αποτελέσματα του πολέμου: Η υποδούλωση

Επίλογος

Ο Larsen J. (1935) στο άρθρο του “Was Greece free between 196 and 146 B.C.?” θέτει το ερώτημα εάν οι ελληνικές πόλεις μετά την ήττα του Φιλίππου στις Κυνός Κεφαλές ήταν όντως ελεύθερες. Ο Φλαμίνιος το 196 π.Χ. διακήρυξε την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων αλλά στην συνέχεια βλέπουμε μια αλλαγή. Η στάση της Ρώμης από μέτρια και απαθής προς τις ελληνικές πόλεις έγινε επιθετική με στόχο την διάσπαση της ενότητας των ελεύθερων πόλεων. Αυτό το πέτυχε μέσα από συμμαχίες με τους εκάστοτε εχθρούς της κάθε πόλης. Άρα, για πρακτικούς σκοπούς, η κατοχή της ελευθερίας ήταν αβέβαιη, διότι βασικά εξαρτήθηκε από την καλή θέληση της Ρώμης.

Μετά λοιπόν από τον Αχαϊκό πόλεμο και την καταστροφή της Κορίνθου όλη η νότια Ελλάδα τέθηκε υπό την επίβλεψη του Ρωμαίου διοικητή της Μακεδονίας. Για την καταστροφή αυτής ο Διόδωρος Σικελιώτης παρατηρεί το εξής: *«Από τότε που οι πράξεις των ανθρώπων έχουν καταγραφεί στην ιστορική μνήμη ουδέποτε είχαν καταλάβει την Ελλάδα τόσο μεγάλες συμφορές.* (Διόδωρος Σικελιώτης 32,26).

Παρακάτω στο ίδιο χωρίο αναφέρει ότι η τύχη των Αχαιών δεν είχε να κάνει με την ανανδρία των στρατιωτών αλλά με την απειρία των στρατηγών, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για όλες τις συμφορές που προκλήθηκαν. Θεωρεί άμεσο υπεύθυνο τον Κριτόλαο, ο οποίος με τα λόγια παρότρυνε τον Αχαϊκό όχλο για πόλεμο ενάντια στους Λακεδαιμονίους, αλλά στην πράξη αυτό που ήθελε ήταν να εναντιωθεί στους Ρωμαίους. Το Κοινό της Αχαϊκής συμπολιτείας συρρικνώθηκε σε έκταση, χάνοντας την πολιτική και στρατιωτική δύναμη του.

Η δεκαμελής συγκλητική πρεσβεία της Ρώμης που έφθασε λίγο αργότερα στην Πελοπόννησο, κατήργησε τα δημοκρατικά πολιτεύματα στις πόλεις που εναντιώθηκαν απέναντι της και τα αντικατέστησε με τιμοκρατικά – ολιγαρχικά υπό τον απόλυτο έλεγχο της ιδίας. Καταργήθηκε το Κοινό των Αχαιών, των Βοιωτών, των Φωκαίων και των Λοκρών και τέθηκαν υπό τον έλεγχο του Ρωμαίου διοικητή της Μακεδονίας. Οι πόλεις διατήρησαν μια αυτονομία στο εσωτερικό τους, αλλά δεν είχαν δικαίωμα οι πολίτες τους, ούτε να έχουν γη, ούτε να συνάπτουν γάμους εκτός πόλεων. Οι Αχαιοί

υποχρεώθηκαν να δώσουν στους Σπαρτιάτες 200 τάλαντα αποζημίωση και οι Βοιωτοί να δώσουν 100 τάλαντα στους Ευβοείς και στους Ηρακλεώτες. Το βαρύ αυτό μέτρο το επέβαλλαν στις πόλεις που εναντιώθηκαν για παραδειγματισμό.

Μετά την καταστροφή η Κόρινθος έγινε δημόσια Ρωμαϊκή γη, ενώ η υπόλοιπη γη περιήλθε στους Σικυώνιους, στους οποίους ανατέθηκε και το Ποσειδωνιακό Ιερό των Ισθμίων. Τα Ρωμαϊκά αντίποινα επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις. Κατέστρεψαν μερικώς τις Θεσπιές, την Θήβα και την Χαλκίδα, από τις οποίες άρπαξαν τους καλλιτεχνικούς θησαυρούς. Εκδικητική ήταν η μανία των Ρωμαίων και εναντίον των πολιτικών ηγετών των αντιρωμαϊκών παρατάξεων. Οι περιουσίες τους κατασχέθηκαν και πουλήθηκαν ως ιδιοκτησίες του Ρωμαϊκού δημοσίου. Ακόμη και τα μνημεία ηγετών που είχαν πεθάνει, όπως του Φιλοποίμενος και του Αράτου έγιναν στόχος αντιποίνων. Οι ανδριάντες είχαν μεταφερθεί από την Πελοπόννησο στην Ακαρνανία και με την ψύχραιμη διαμεσολάβηση του ο Πολύβιος πέτυχε να αποκατασταθούν οι τιμές που άρμοζαν στους κυριότερους δημιουργούς της Αχαϊκής δύναμης και επεστράφησαν στη θέση τους. Ο λαός θαυμάζοντας τη στάση του, του έστησε λίθινο ανδριάντα (Πολύβιος 39,5).

Ο Πολύβιος αναφέρει (Πολύβιος 39,5) *«Μετά την εγκατάσταση των δέκα επιτρόπων που έγινε στην Αχαΐα αυτοί οι δέκα έδωσαν εντολή στον ταμία που θα πουλούσε την περιουσία του Διαιού, να αφήσει κατά μέρος και να δώσει δωρεά στον Πολύβιο οτιδήποτε αυτός θελήσει να διαλέξει από την περιουσία και τα υπόλοιπα να τα πουλήσει σε όποιον θελήσει να τα αγοράσει. Ο Πολύβιος όμως αρνήθηκε να δεχτεί κάτι από αυτά τόσο, ώστε παρότρυνε και τους φίλους του να μην επιθυμήσουν να πάρουν τίποτε από όσα πουλούσε ο ταμίας. Διότι ο ταμίας, πηγαίνοντας στις πόλεις πουλούσε τις περιουσίες όσων είχαν συνεργαστεί με τον Δίαιο και είχαν καταδικαστεί, εκτός εκείνων που είχαν παιδιά ή γονείς. Μερικοί από αυτούς δεν έδωσαν σημασία στον λόγο του, όσοι όμως ακολούθησαν τη συμβουλή του κέρδισαν πολύ καλή φήμη ανάμεσα στους συμπολίτες τους»*

Αντίθετα, με ιδιαίτερη εύνοια αντιμετωπίστηκαν κάποιες πόλεις της Αχαΐας, της Βοιωτίας και της Φωκίδος που δεν είχαν καμία ανάμειξη στον πόλεμο ή αποχώρησαν έγκαιρα από τις εχθροπραξίες Αχαιών και Ρωμαίων. Αυτές διατήρησαν την αυτονομία τους και το παλιό καθεστώς της επιτηρούμενης «ελευθερίας». Τίποτα δεν άλλαξε επίσης

με τις πόλεις-κράτη με τα οποία οι Ρωμαίοι είχαν παλιούς φιλικούς δεσμούς και παρέμειναν ουδέτερα στον πόλεμο. Έτσι διατήρησαν αυτήν την τυπική ανεξαρτησία η Σπάρτη, η Αθήνα, η Αμφιλοχία, και τα Κοινά των Ευβοέων, των Λοκρών, των Δωριέων, των Δολόπων, των Αθαμανών, των Ακαρνάνων, των Αιτωλών, των Αινιάνων, των Περραιβών, των Μαγνητών και των Θεσσαλών. Η Ηράκλεια της Οίτης έγινε το κέντρο του ανεξάρτητου Κοινού των Οιταίων.

Η επιτροπή αφού τελείωσε το έργο της νέας διακυβέρνησης των Ελληνικών πόλεων επέστρεψε στην Ρώμη την Άνοιξη του 145 π.Χ. Ο Λεύκιος Μόμμιος όμως έμεινε στην Ελλάδα, όχι μόνο για να επιβλέπει την νέα κατάσταση, αλλά και για να αποκαταστήσει την χαμένη του αίγλη, λόγω της αποτρόπαιης συμπεριφοράς του στην Κόρινθο και στις φιλικές της πόλεις. Για να ενισχύσει το γόητρό του, αποκατέστησε το Ισθμιακό ιερό, και αφιέρωσε αναθήματα στα ιερά των Δελφών, της Ολυμπίας, της Επιδαύρου και του Ωρωπού.

Στη συνέχεια επισκεπτόταν τις πόλεις και επιδεικνύοντας επιείκεια πέτυχε κάποιες εκδηλώσεις ευγνωμοσύνης και τιμής. Αφού βεβαιώθηκε ότι είχε αποκατασταθεί η ηρεμία, ανέθεσε την επιτήρηση στον Ρωμαίο διοικητή της Μακεδονίας και επέστρεψε στη Ρώμη, όπου έκανε έναν περίλαμπρο θρίαμβο επιδεικνύοντας τα λάφυρα που είχε υφαρπάξει από τις άλλοτε κραταιές Ελληνικές πόλεις. Για τον περίλαμπρο αυτόν θρίαμβο του Μόμμιου, πληροφορούμαστε από δύο λατινικές επιγραφές CIL_1².626 και CIL_1².630, στις οποίες αναφέρεται, ότι κάτω από την ηγεσία του, την προστασία του και την εντολή του, κατακτήθηκε η Αχαΐα και ερημώθηκε η Κόρινθος. Τότε αυτός επέστρεψε στην Ρώμη νικητής και για αυτά τα ανδραγαθήματά του αφιέρωσε έναν ναό και ένα άγαλμα στον Ηρακλή τον κατακτητή ο οποίος στάθηκε υπέρ του πολέμου. Επίσης έκανε μία δεύτερη αφιέρωση για την κατάκτηση της Κορίνθου στην πόλη Italica.

Αυτό που είχε όμως βαρύνουσα σημασία μετά τον πόλεμο, ήταν η επικοινωνία με την Ρώμη για την διευθέτηση των ζητημάτων, που απασχολούσαν τους ηττημένους. Αυτό το σημαντικό έργο το ανέλαβε ο ιστορικός Πολύβιος ο οποίος έχαιρε εκτίμησης και από τους Ρωμαίους και από τους Έλληνες. Ο Πολύβιος είχε εξοριστεί όπως γνωρίζουμε στην Ρώμη μαζί με τους 1000 επιφανείς Αχαιούς το 167 .Χ., μετά την ήττα

του Περσέα. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Ρώμη ο Πολύβιος κέρδισε την εκτίμηση των πολιτικών κύκλων και ιδιαίτερα της ισχυρής παράταξης των Σκιπιώνων.

Ο Πολύβιος ήταν αμέτοχος στον Αχαϊκό πόλεμο διότι λίγο μετά την απελευθέρωσή του και την επιστροφή του στην Ελλάδα μαζί με τους 300 επιζώντες της εξορίας, εστάλη από τον ύπατο Μάνιο Μανίλιο στην Καρχηδόνα. Εκεί πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως συνεργάτης των Ρωμαίων υπάτων κατά την διάρκεια του Γ' Καρχηδονιακού πολέμου. Όταν επέστρεψε από την Καρχηδόνα είχε τελειώσει ο Αχαϊκός πόλεμος και με το ενισχυμένο κύρος του ανέλαβε να βελτιώσει τις συνέπειες του πολέμου. Για το έργο του αυτό τιμήθηκε εξ' ίσου και από τους Ρωμαίους και από τους Έλληνες. Χαρακτηριστική είναι η διαμεσολάβησή του όπου ο Πολύβιος κατάφερε και εξευμένισε τους Ρωμαίους Συγκλητικούς και βοήθησε στην ελάφρυνση των βαρύτερων μέτρων που είχαν επιβληθεί σε αρκετές πόλεις από τον Μόμμιο και την συγκλητική επιτροπή. Κατάφερε να χαριστούν οι πολεμικές αποζημιώσεις που είχαν επιβληθεί στην Αχαΐα και την Βοιωτία. Η απαγόρευση απόκτησης γης εκτός πόλεως καταργήθηκε. Επιτράπηκε η ανασύσταση των εθνικών Κοινών.

Όλα αυτά αναφέρονται στο εξής απόσπασμα (Πολύβιος 39, 5,16) *Αφού οι δέκα επίτροποι ρύθμισαν αυτά μέσα σε έξι μήνες, κατά την αρχή της Άνοιξης ξεκίνησαν για την Ιταλία, έχοντας αφήσει πίσω τους ένα ωραίο δείγμα της διάθεσης των Ρωμαίων απέναντι στους Έλληνες. Έδωσαν τότε εντολή στον Πολύβιο να πάει σε κάθε πόλη χωριστά και να δώσει εξηγήσεις για όσα θέματα έχουν απορίες οι άνθρωποι, ωστόσο εξοικειωθούν με το πολίτευμα και τους νόμους. Αυτό ακριβώς έκανε τους ανθρώπους να αποδεχθούν ύστερα από λίγο καιρό το πολίτευμα που τους επιβλήθηκε για να μην έχουν καμία απορία σχετικά με την νομοθεσία για τίποτε που αφορούσε τον ιδιωτικό και τον δημόσιο βίο. Γι' αυτό, καθώς από την αρχή αποδέχονταν γενικά και τιμούσαν τον άνδρα, τον τελευταίο καιρό, ευχαριστημένοι με τις ενέργειες που αναφέραμε, τον τίμησαν με κάθε τρόπο και με τις μεγαλύτερες τιμές στις πόλεις τους, όσο ζούσε και όταν πέθανε. Όλοι θεωρούσαν ότι αυτό ήταν σωστό, γιατί αν αυτός δεν είχε επεξεργαστεί και δεν είχε γράψει τους νόμους σχετικά με την απονομή του δικαίου, όλα θα ήταν ακαθόριστα και γεμάτα από μεγάλη σύγχυση. Γι' αυτό και πρέπει να θεωρηθεί ότι αυτό ήταν το πιο σπουδαίο από όλα τα έργα του Πολυβίου που έχουν προαναφερθεί.*

Η συνθήκη που υπέγραψαν οι επίτροποι ήταν καταστροφική για την Κόρινθο γιατί όλη η κινητή της περιουσία μεταφερόταν στη Ρώμη και η πόλη θα κατεδαφιζόταν. Αυτή ήταν μια κίνηση ισχύος της Ρώμης για παραδειγματισμό και των υπολοίπων πόλεων που είχαν αναπτύξει αντιρωμαϊκά αισθήματα και δεν εφάρμοζαν τις αποφάσεις της Συγκλήτου. Τέλος αποφάσισαν να δημιουργηθεί μια επαρχία στην Μακεδονία και μια ακόμη στην Αφρική. Όμως δεν όρισαν πραίτορες σ' αυτές, αλλά άφησαν αντιστράτηγους να τις επιβλέπουν με παράταση της θητείας τους κάθε χρόνο. Στα νότια της Μακεδονίας τα Κοινά των ελληνικών πόλεων διαλύθηκαν και κάποια αναβίωσαν πολύ αργότερα (Mackay S. C.,2014).

Εκτάσεις γης δημεύτηκαν και όπως και τα εδάφη της Κορίνθου από τον Ρωμαϊκό λαό με τον οποίον τώρα όλα τα Ελληνικά κράτη είχαν μια επίσημη σχέση. Δεν υπήρχε όμως μόνιμος Ρωμαίος άρχοντας με έδρα την Κεντρική χώρα, επέπτευε δηλαδή ο διοικητής της Μακεδονίας όλη την επικράτεια. Η νότια Ελλάδα ήταν πλέον γνωστή ως Αχαΐα, χωρίς να έχει γίνει επίσημα επαρχία. Αυτό έγινε την εποχή που ήρθε στην εξουσία ο Αύγουστος (Mackay S. C.,2014).

Δεν κατάφεραν όμως οι Ελληνικές πόλεις της Πελοποννήσου να ενωθούν όπως παλιά. Το Κοινό των Αχαιών αποτελείτο πλέον μόνο από Αχαϊκές πόλεις και κάποιες της βόρειας και βορειοδυτικής Αρκαδίας. Τότε πιθανολογείται πως ενώθηκαν οι 24 πόλεις που δημιούργησαν το Κοινό των Λακεδαιμονίων. Ανασυστήθηκαν επίσης τα Κοινά των Φωκέων και των Βοιωτών. Την ίδια εποχή διχοτομήθηκε το Κοινό των Λοκρών σε Κοινό των Λοκρών Επικνημιδίων και Λοκρών Υποκνημιδίων. Η Δελφική Αμφικτυονία που παλιότερα ανήκε στον Μακεδόνα βασιλιά διατήρησε την αυτονομία της. Τα υπόλοιπα κράτη έμειναν στο παλιό καθεστώς ανεξαρτησίας μέσα στα πλαίσια της Ρωμαϊκής επιτήρησης.

Το νέο καθεστώς δε φάνηκε να επιλύει τα Ελληνικά προβλήματα. Μπορεί η ειρήνη να έφερε κάποια οικονομική ανάκαμψη στις πόλεις αλλά η άλλοτε κραταιά δύναμή τους είχε χαθεί. Δεν μπορούσαν να κάνουν ευρύτερους συνασπισμούς έξω από την περιοχή τους. Η ολιγαρχική διοίκηση ευνοούσε λίγους και δημιουργούσε μεγάλες ταξικές διαφορές οξύνοντας τα κοινωνικά προβλήματα. Η Ρωμαϊκή κυριαρχία στην

Μακεδονία καθώς και στις προσαρτημένες περιοχές είχε αντίκτυπο και στις άλλες περιοχές.

Οι λεγόμενες ελεύθερες πόλεις λίγο διέφεραν σε αυτονομία από τις υποτελείς. Όσα θέματα απασχολούσαν τους εξασθενημένους λεγόμενους ελεύθερους Έλληνες και δεν τους κάλυπταν οι νόμοι που ίσχυαν στην επαρχία επισκιάζονταν από τον Ρωμαϊκό νόμο και την Ρωμαϊκή επιτήρηση του Διοικητή της Μακεδονίας. Η ελευθερία της Ελλάδας είχε χαθεί ουσιαστικά. Σε αυτό θα έπρεπε να συνηθίσουν όλοι οι άνθρωποι αλλά τον επόμενο χρόνο¹⁴ ο Σώσος ο Ταυρομένεος και ο Δαμίσκος ο Εχεσθένης, έκαψαν τα αρχεία και τα δημόσια έγγραφα στην Δύμη, κήρυξαν δημοκρατία και προσπάθησαν να φτιάξουν τους δικούς τους νόμους ενώ διέκοψαν κάθε συναλλαγή με τους Ρωμαίους και προέβησαν σε κατάργηση χρεών των πολιτών της Δύμης.

Ο Walbank θεωρεί ότι η νέα ομοσπονδιακή δομή που είχε επιβληθεί από τη Ρώμη δεν είχε καμία Ελληνική σημασία, ήταν ένα κομμάτι ενός μηχανισμού που εγκαταστάθηκε να κάνει αυτό που για τους Ρωμαίους ήταν δύσκολο να κάνουν οι ίδιοι χωρίς έναν επιτόπου κυβερνήτη. Άρα θεωρεί ότι η δήλωση του Πausanias ότι τα συνέδρια της συμπολιτείας πήραν αναστολή και επανιδρύθηκαν μετά είναι σωστή. Σύμφωνα με την επιγραφή που έχουμε από τη Δύμη, βλέπουμε ότι ο ρωμαϊκός στρατός και ο ανθύπατος της Πάτρας, επανακατέλαβε την πόλη και την εποίκησε εκ νέου με Ρωμαίους. Επομένως κατέλυσε την συνοχή της Δύμης, η οποία μετά συστάθηκε εκ νέου.

Τον ίδιο χρόνο με την αναταραχή στην Δύμη είχαμε και την πρώτη απόφαση δικαστών της Μαγνησίας για το ζήτημα της αντιπαράθεσης του Ιτάνου και της Ιεράπετρας. Για της διεκδικήσεις των δυο Κρητικών πόλεων για τα εδάφη κοντά στο Δικταίο Ιερό. Αυτό το δικαστήριο έγινε μετά από παραπομπή της Ρωμαϊκής συγκλήτου (Τζαμτζής Ι. 2006). Η Πάτρα και η Αχαΐα γενικά έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στους

¹⁴ Σύμφωνα με την επιγραφή ο Rizakis στο *Achaïe* III: 54-60 αρ. 5 την αναφέρει χρονολογικά στο 145/4 π.Χ., ενώ ο ίδιος στο άρθρο του “Η Ρωμαϊκή πολιτική στην Πελοπόννησο και η Αχαϊκή συμπολιτεία,” presented at the Πρακτικά Γ’ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβρίου, 1985, 1988, pp. 2-36 τοποθετεί την εξέγερση της Δύμης βασισμένος στον Accame (Dominio, 149), στο 115/4 π.Χ.!

εμφύλιους πολέμους έως το 31 π.Χ. όπως μας πληροφορεί ο Ριζάκης « Έτσι ή Πάτρα που και στο παρελθόν κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων εμφυλίων πολέμων είχε χρησιμοποιηθεί από τους αντιπάλους στρατηγούς, επελέγη ως τόπος διαχειμάσεως του πελώριου στρατού του Αντωνίου πριν από το Ακτιο¹⁵».

Μετά την επικράτηση του στο Άκτιο ο Αύγουστος φτιάχνει την Νικόπολη για να θυμίζει την μεγάλη του αυτή νίκη. Συνάμα ενισχύει αυτήν και την Πάτρα με μετακινήσεις πληθυσμών και με προσάρτηση μικρότερων κέντρων σε αυτές. Το 14 π.Χ. ο Αύγουστος θα ιδρύσει την colonia Augusta Aroe Patrense, στην οποία στέλνει παλαίμαχους «της δέκατης και της δωδέκατης¹⁶» λεγεώνας. Αυτό ο Mommsen το εξηγεί μέσα από της επιγραφές 504¹⁷ , 507¹⁸ και 508¹⁹ που έχουν βρεθεί.

Η τύχη βέβαια της Κορίνθου δεν ήταν ίδια με τις Αχαϊκές πόλεις που ανέκαμψαν. Από το 146 π.Χ., έμεινε καμένη γη μέχρι το 44 π.Χ., όπου σύμφωνα με τις πηγές ο Καίσαρας την ανασυγκρότησε. Οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί ονομάζουν αυτήν την περίοδο «ενδιάμεση περίοδο».

Η συγγραφέας Irene Bald Romano, (1994) στο άρθρο της “A hellenistic deposit from Corinth”, εξετάζει αρχαιολογικά ευρήματα της ενδιάμεσης περιόδου. Θεωρεί ότι υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα όπως βάζα, αμφορείς, και λυχνίες, τα οποία βρέθηκαν στον πάτο ενός πηγαδιού και χρονολογούνται την περίοδο αυτή, που για μας είναι χαμένη. Λόγω της έλλειψης αρχαιολογικών στοιχείων ή καταλοίπων τα αποδεδειγμένα κατάλοιπα που είχαν βρεθεί είχαν χρονολογηθεί πριν από την καταστροφή της Κορίνθου και μετά από την αποικία του Ιουλίου Καίσαρα το 44 π.Χ. Η Romano στο άρθρο της χρονολογεί εκ νέου τα αποδεδειγμένα αυτά αρχαιολογικά ευρήματα βασισμένη στην έλλειψη ενός υλικού που φτιάχτηκαν τα βάζα και οι λυχνίες την εποχή που είχαν τοποθετηθεί αρχικά. Λόγω λοιπόν της έλλειψης ενός υλικού στον πηλό, κάτι που επιβεβαιώνεται και στα κόκκινα ρωμαϊκά είδη σε αμφορείς και λυχνίες που

¹⁵ Ριζάκης Δ. Α., 1985,33

¹⁶ Mommsen T. Pars I.,95

¹⁷ Mommsen T. Pars I.,96

¹⁸ Mommsen T. Pars I.,97

¹⁹ Mommsen T. Pars I.,97

τοποθετούνται πριν το 44 π.Χ., μας αποδεικνύει ότι υπάρχουν την περίοδο αυτή ορατά ψήγματα ζωής στην περιοχή.

Συνοψίζοντας βλέπουμε ότι η Ρώμη μετά την επέμβασή της επέφερε πολιτικές και διοικητικές αλλαγές στην Ελλάδα γενικώς και ειδικά στα Αχαϊκά πράγματα. Αρχικά έδιναν την εντύπωση ότι συνέχιζαν την παλιά πολιτική αλλά στην πραγματικότητα την είχαν περιορίσει ώστε να είναι ακίνδυνη για τα Ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή. Η πολιτική που εφάρμοσε η Ρώμη ως προς την Αχαΐα βασίστηκε στον παραγκωνισμό των άλλων πόλεων και στη σταδιακή προβολή της Πάτρας, κάτι που βλέπουμε και την περίοδο των εμφυλίων πολέμων αλλά και στην μετέπειτα αυτοκρατορική περίοδο. Η Πάτρα θα αναδειχθεί μετά την αποικία του Αυγούστου ως το σημαντικότερο κέντρο της Πελοποννήσου, ενώ η Κόρινθος θα αποκατασταθεί ολοκληρωτικά και θα αρχίσει να ακμάζει από την εποχή του Νέρωνα και μετά, ο οποίος ανασυγκρότησε όλα τα πανελλήνια Ιερά, με σκοπό να πάρει αργότερα μέρος σε όλους τους αντίστοιχους αγώνες, όπου αναδεικνυόταν και ο πρώτος νικητής (Ριζάκης Δ. Α.1985). Με την κατάκτηση όλης της Μεσόγειου πια και όπως την έλεγαν οι Ρωμαίοι «η θάλασσα μας όλος ο χρυσός», τα νομίσματα και τα ασημικά σκεύη της κάθε κατάκτησής τους έγιναν στόχος για το θησαυροφυλάκιο της Ρώμης.

Η σχετικά υψηλή αξία του χρυσού και του ασημιού σήμαινε ότι η διαθεσιμότητά τους ήταν σε κρίσιμο περιορισμό στην προσφορά χρήματος. Η ποσότητα αυτών των μετάλλων στον ρωμαϊκό κόσμο εξαρτάτο από τρεις παράγοντες: κατά πρώτον από το κέρδος ή από το χάσιμο αυτού, αλλά και τα δυο μαζί ήταν συνδεδεμένα με την κατάκτηση, την λεία και τις εξωτερικές επιχορηγήσεις· κατά δεύτερον με την ισορροπία των εξωτερικών συναλλαγών και εισαγωγών για τα μέταλλα· κατά τρίτον με την παραγωγικότητα ορυχείων (Howgego C. 1992).

Η πρώτη μεγάλη εισροή ασημιού στον ρωμαϊκό κόσμο ήταν η αποζημίωση που πλήρωσαν οι Καρχηδόνιοι ακριβώς μετά τον πρώτο Καρχηδονιακό πόλεμο. Πριν από αυτή την εποχή το ρωμαϊκό νόμισμα από ασήμι ήταν σε πολύ χαμηλή κλίμακα. Από τον Καρχηδονιακό πόλεμο και μετά, η Ρώμη έβαλε τα χέρια της στον αποθηκευμένο πλούτο ολόκληρης της Μεσογείου. Πρώτα η Καρχηδόνα και η Ισπανία, μετά η Μακεδονία και οι υπόλοιπες Ελληνικές πόλεις, τα ελληνιστικά βασίλεια της Ασίας, η Νουμιδία, της

Ανατολής, η Γαλατία και στο τέλος η Αίγυπτος «τάισαν» τα θησαυροφυλάκια της Ρώμης. Πλούσιες πόλεις όπως η Τάραντας, οι Συρακούσες, η Καρχηδόνα και η Κόρινθος λεηλατήθηκαν (Howgego C. 1992).

Αυτή η περίοδος της δημιουργίας ενός ρωμαϊκού παγκόσμιου κανόνα ξεκίνησε το 220 π.Χ. και το έργο ολοκληρώθηκε το 168 π.Χ. με την ήττα του Περσέα στην Πύδνα. Έπειτα ο Μόμμιος διοργάνωσε το συνέδριο στην Αμφίπολη, αφού πρώτα έστησε αναθηματικό μνημείο στους Δελφούς για την νίκη του.

Ο τρίτος Καρχηδονιακός πόλεμος δεν αποτέλεσε αφορμή για τον Αχαϊκό πόλεμο αλλά η σκληρή αντιμετώπιση της συγκλήτου προς την Καρχηδόνα και την Αχαϊκή συμπολιτεία από τον Κάτωνα ήταν καθοριστική. Ο Μοντεσκιέ στο βιβλίο του «Το μεγαλείο και η παρακμή των Ρωμαίων» αναφέρει ότι ύστερα από την πτώση των Καρχηδονίων η Ρώμη δεν γνώρισε σχεδόν ποτέ μικρούς πολέμους με μεγάλες νίκες ενώ στο παρελθόν είχε λίγες νίκες και πολύ μεγάλους σε διάρκεια πολέμους. Από αυτό συμπεραίνουμε ότι μέχρι και το 146π.Χ. η Ρώμη είχε δυσκολευτεί πάρα πολύ στους πολέμους που έκανε και ήταν μακροχρόνιοι. Όπως για παράδειγμα ο Α΄ Μακεδονικός πόλεμος, ο Α΄ Καρχηδονιακός, ο Β΄ Μακεδονικός, ο Β΄ Καρχηδονιακός, ο Γ΄ Μακεδονικός και ο Γ΄ Καρχηδονιακός ο οποίος έγινε παράλληλα με τον Αχαϊκό.

Παρακάτω ο Μοντεσκιέ λέει ότι όταν δύο σπουδαίοι λαοί διεξάγουν έναν μακρύ πόλεμο, το να θεωρεί κάποιος ότι μπορεί να μείνει αμέτοχος σε αυτό τον πόλεμο είναι κακή πολιτική, διότι όποιος και βγει νικητής θα ξεκινήσει καινούριους πολέμους. Ο ίδιος συμπληρώνει ότι ένα έθνος που έχει μάθει να κάνει πόλεμο είναι πιο ισχυρό απέναντι σε ένα έθνος το οποίο αποτελείται από πολίτες. Αυτό φάνηκε ξεκάθαρα όταν οι Ρωμαίοι υπέταξαν στον Α΄ Καρχηδονιακό πόλεμο τους Καρχηδονίους και έσπευσαν να κινηθούν εναντίον άλλων λαών ώστε να καταλάβουν όλη την οικουμένη. Σύμφωνα με αυτό, κατανοούμε ότι η πολιτική του Φιλίππου του Ε΄ του πατέρα του Περσέα να κάνει συμφωνία με τον Αννίβα εναντίον των Ρωμαίων έφερε ως αποτέλεσμα οι Ρωμαίοι να ασχοληθούν με τον ελλαδικό χώρο με σκοπό την κατάκτηση των ελληνικών πόλεων και ελληνιστικών βασιλείων.

Τα αποτελέσματα του πολέμου αυτού για τις ελληνικές πόλεις και ειδικά για τις πόλεις της Αχαΐας και για την Κόρινθο μπορεί να ήταν καταστροφικά. Η Κόρινθος έπειτα ερημώθηκε για 100 χρόνια μέχρι να έρθει ο Ιούλιος Καίσαρας και να την ανασυγκροτήσει. Οι Αχαϊκές πόλεις δημιούργησαν ένα Κοινό μετέπειτα του οποίου η έκταση έφτανε να καλύψει την Αχαΐα με όρια τα ίδια με τα σημερινά. Οι ελληνικές πόλεις και το βασίλειο της Μακεδονίας μπορεί να καταστράφηκαν από τους Ρωμαίους την περίοδο 168-146π.Χ. αλλά τελικά νίκησαν με τις τέχνες, τα γράμματα και την φιλοσοφία την οποία ήδη είχαν δεχτεί οι Ρωμαίοι από την πρώτη επαφή που είχαν με τα ελληνικά βασίλεια στον πρώτο Μακεδονικό πόλεμο. Αυτό αποδεικνύεται και από την ενσωμάτωση που έκαναν μετέπειτα των Γαλατών της Ασίας, μέσα στο Ρωμαϊκό επαρχιακό σύστημα. Αυτό επετεύχθη δηλαδή μέσα από τον εξελληνισμό των Γαλατών, οι οποίοι τελικά εκρωμαΐστηκαν θεσμικά και διοικητικά.

Οι Έλληνες κατοικούσαν σε έναν πολιτικό κόσμο με επίκεντρο το Αιγαίο πέλαγος. Έναν κόσμο με παλιές πόλεις κράτη περιτριγυρισμένες από τα Ελληνιστικά βασίλεια και την Ρώμη. Θεωρούσαν δηλαδή τον εαυτό τους επίκεντρο του κόσμου. Δεν ήταν, δηλαδή, συνηθισμένοι να είναι στο περιθώριο της πολιτικής. *"Οι Ρωμαίοι ενδιαφέρονταν για την Καρχηδόνα όσο ενδιαφέρονταν και για την Κόρινθο"*²⁰. Αυτό το επεκτατικό προφίλ της Ρώμης που είναι ξεκάθαρο σε μας, δεν ήταν τόσο ξεκάθαρο για τους ίδιους τους Ρωμαίους. Βέβαια παρόλο που είχαν ως στόχο τους την μεσογειακή ηγεμονία δεν αντέγραψαν κανένα μοντέλο αυτοκρατορίας.

Αυτό το μοντέλο δημιουργήθηκε σιγά-σιγά, ανάλογα με τις κατακτήσεις και την οικονομία τους. Η εξάλειψη των δύο πόλεων το 146 π.Χ., Καρχηδόνας και Κορίνθου, κατά τον Woolf φανερώνει, ότι είναι ένας δείκτης του πως έβλεπαν οι Ρωμαίοι τον εαυτό τους (ως απόλυτοι ηγεμόνες) στην Μεσόγειο. Η Ελληνική συμβολή στον πολιτισμό της Ρώμης, ήταν πολύ μεγάλη. Οι δύο κύριοι τομείς που ανέπτυξαν οι Ρωμαίοι, είναι η τέχνη του να κυβερνάνε προς το συμφέρον της δικής τους εύπορης τάξης και δεύτερον στην πνευματική τέχνη δηλαδή στο Ρωμαϊκό Δίκαιο.

²⁰ Woolf G. 2012,70

Ο Βιργίλιος στο λόγο του Αγχίση παροτρύνει τους Ρωμαίους να αφήσουν την γλυπτική, τη ρητορική και την αστρονομία σε άλλους εννοώντας τους Έλληνες και να δώσουν σημασία στην τέχνη του Διοικείν (Croix S.D.G.E.M., 2005). Ένας άλλος ποιητής, ο Οράτιος έχει πει: : “*Graecia capta rerum rictorem cepit, et artist intubit agresti Latio*” δηλαδή «*Η Ελλάδα κατακτηθείσα από την Ρώμη κατέκτησε τον άγριο κατακτητή της και έφερε τις τέχνες στους αγροίους Λατίνους*» (μετάφραση από Χωρέμη Α., *Προϊσταμένη της Α' Ε.Π.Κ.Α.*)²¹. Σε αυτή την διπλωματική εργασία μελέτησα και προσπάθησα να προσεγγίσω το θέμα μου εκτός από την ιστορική έρευνα και μέσα από το ποίημα του Καβάφη «*υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας Πολεμήσαντες*», την ταινία του Mario Costa *il conquistatore di Corinto* (1961) και τον πίνακα από Tony Robert Fleury, “*The last day of Corinth*”, τα οποία θα δούμε στο παράρτημα αυτής της διπλωματικής.

Τελειώνοντας αυτή την έρευνα αισθάνομαι ότι όλη αυτή η προσπάθεια ήταν πολύ ενδιαφέρουσα και ιδιαίτερα συναρπαστική, διότι είδα τον Αχαϊκό πόλεμο και την καταστροφή της Κορίνθου μέσα από πολλές οπτικές: ιστορικές, αρχαιολογικές και καλλιτεχνικές.

²¹ Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών: http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_5.aspx

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η προσέγγιση του Αχαϊκού πόλεμου στην λογοτεχνία, την ζωγραφική και τον κινηματογράφο

Στις μέρες μας οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε ριζικές αλλαγές στους τρόπους με τους οποίους μεταβιβάζεται η ιστορία από γενιά σε γενιά. Τα αυτοματοποιημένα μέσα αναπαράστασης, προετοιμάζουν την αναβάθμιση των ιστορικών σπουδών και την επανάσταση στην διδασκαλία της ιστορίας. Τα οπτικοακουστικά μέσα είναι πλέον επιστημονικά αποδεκτό ότι συμβάλλουν στην εμπέδωση της πληροφορίας με διττό τρόπο. Η ιστορική γραφή με οπτικά και ηχητικά μέσα αναβαθμίζει την αναπαράσταση του παρελθόντος και διαψεύδει αυτούς που αμφισβήτησαν την οπτικοποίηση του παρελθόντος μέσω του κινηματογράφου. *«Ο Poster υποστηρίζει ότι οι νέες τεχνολογίες δεν αποτελούν απλώς καινούργια μέσα αναπαράστασης του παρελθόντος, αλλά ακόμη περισσότερο συνιστούν τα μέσα εκείνα δια των οποίων η ιστορία βιώνεται στο παρόν»*²². Όσον αφορά την χρήση του κινηματογράφου ως μέσο πληροφόρησης και το πώς αποτυπώνει εικονικά μια εποχή μπορεί να αποτελέσει εξίσου ιστορικό τεκμήριο. Ακόμη και αν διαλέγει αυτά που θα δείξει όσο και αυτά που δεν θα δείξει, ακόμη κι αν κατά περίπτωση οργανώνει την εικόνα κατά το δοκούν, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διερεύνησης της αλήθειας.

Σε μια εποχή πλουραλισμού της πληροφορίας ο θεατής έχει την δυνατότητα να κρίνει και την αντικειμενικότητα, ακόμη και την στρέβλωση της πληροφορίας. Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η συγγραφή της ιστορίας με εικονικό τρόπο. Ο κινηματογράφος λειτουργεί ως ο καθρέπτης, που εκτός από το κανονικό είδωλο που αντανακλά, ενδέχεται να έχει και αντικατοπτρισμούς. Όπως όλα τα μέσα έτσι και ο κινηματογράφος υπόκεινται στον κοινωνικό έλεγχο και του φορέα και του δέκτη.

Η αυτοκρατορία της εικόνας επειδή είναι γοητευτική και ασκεί μεγάλη επίδραση στον δέκτη θεατή, γνωρίζουμε ότι αξιοποιήθηκε και για προπαγάνδα. Αντικατέστησε το γραπτό λόγο συνοψίζοντας σε μία εικόνα πολλά νοήματα. Μια εικόνα χίλιες λέξεις λέει ο λαός. Με την δύναμη που έχει ο κινηματογράφος έπαιξε ρόλο στη δημιουργία ή την

²² Κουνέλη Ε. 2004, 509

αναθεώρηση των πολιτικών εθνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Σύμφωνα με τον Ferro υπάρχουν δεκάδες θεωρητικές και μεθοδολογικές αναλύσεις που αναπτύχθηκαν για να προσεγγίσουν το μέσο. Φαινομενολογική, ερμηνευτική, φορμαλιστική, ρεαλιστική, εικονολογική, ιστορική, καλλιτεχνική, κοινωνιολογική, τεχνολογική, επικοινωνιακή, ψυχαναλυτική (Ferro M. 2002).

Μεταξύ των παραπάνω προσεγγίσεων δεν υπήρχαν μόνο ανταλλαγές αλλά και συγκρούσεις. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό των αναλυτικών εργαλείων κι έτσι προέκυψε η ανάγκη διαλεκτικών συνθέσεων. Έτσι γίνεται πλέον ασφαλέστερα η κατηγοριοποίηση των ταινιών ανάλογα με την θεματολογία σε ιστορικές, πολιτικές, πολεμικές, δραματικές, επικές, κωμικές, σατυρικές, συμβολικές, ρεαλιστικές (Μαυροσκούφης Δ. 2005). Οι κινηματογραφιστές των ντοκιμαντέρ διατηρούν και μεταφέρουν την εικόνα του παρόντος και τα βιώματα του παρελθόντος χρησιμοποιώντας την κοινωνική μνήμη. Άλλοι πάλι προτείνουν μια σφαιρική ιστορική ερμηνεία, κι άλλοι μια μονομερή υπερβαίνοντας την απλή ιστορική αναδημιουργία.

Η παράθεση των δύο όρων Κινηματογράφος και Ιστορία, ενώ σήμερα φαντάζουν απολύτως κατανοητοί, για ορισμένους ιστορικούς, από τις αρχές του 1970 μέχρι και σήμερα οι δύο αυτοί όροι πιστεύαν ότι δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Εκφράζουν δηλαδή αμφιβολία για την θεωρητική βάση του κινηματογράφου ως ιστορικής πηγής. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα που καταθέτει ο Δημήτρης Μαυροσκούφης: «*Η σχέση του κινηματογράφου με την ιστορική πραγματικότητα παραμένει προβληματική διότι αυτός λειτουργεί συνήθως με δραματική ελευθερία και κινείται με άνεση μεταξύ θρύλου και ιστορίας υπονοώντας γεγονότα, συγχωνεύοντας την χρονική ακολουθία και συχνά αλλάζοντας το τέλος των Ιστοριών. Περιορισμένη είναι η αξία των ταινιών ακόμη και ως πηγών για την κοινωνία της εποχής τους, γιατί ο κινηματογράφος δεν αποτελεί άμεση αντανάκλασή της. Διότι οι ταινίες εκφράζουν τα στερεότυπα των δημιουργών κι όχι της εποχής τους. Η ιστοριογραφία διαφέρει ριζικά από τον κινηματογράφο διότι οι ιστορικοί επιδιώκουν να χρονολογήσουν με ακρίβεια τα γεγονότα, σέβονται την χρονική ακολουθία και υποβάλλουν τις πηγές σε αυστηρό κριτικό έλεγχο. Ενώ αντίθετα ο κινηματογράφος δίνει συνήθως μικρή αξία στην ακρίβεια και κυρίως στην αυθεντικότητα*» (Davis 1986/87, Lang 2002, Rosenstone 1994 & 2001 στο Μαυροσκούφης Δ. 2005, 131-133).

Ο David J. Stanley θεωρεί ότι «Η οπτικοποίηση σε αυτή την περίπτωση, δεν χρησιμοποιείται ως βοήθημα ούτε αντιμετωπίζεται ως συμπλήρωμα του γραπτού ιστορικού λόγου. Οι όροι αντιστρέφονται, και το κείμενο αντιμετωπίζεται ως συμπλήρωμα ως μια απεικόνιση των εικόνων. Αυτό το οπτικό αφήγημα μπορεί να αποτελέσει μια εναλλακτική λύση του συμβατικού και γραμμικά οργανωμένου ιστορικού αφηγήματος»²³. Παρά τις αντικρουόμενες απόψεις ο κινηματογράφος θα παραμένει ένα γοητευτικό μέσο αποτύπωσης της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Ο Αχαϊκός πόλεμος στον Ιταλικό μεταπολεμικό κινηματογράφο “il conquistatore di Corinto”

Η δεκαετία του 1960 χαρακτηρίζεται ως η εποχή της αμφισβήτησης. Αυτή κυριάρχησε παντού ακόμα και στον κινηματογράφο. Η επιρροή που άσκησε στην 7η τέχνη είναι και αυτή που διαμόρφωσε το σύγχρονο κινηματογράφο (τις ανεξάρτητες παραγωγές, τα νέα κινηματογραφικά ήδη, ανατρεπτικά σενάρια και αγνώστους ηθοποιούς). Αυτός ο νέος κινηματογράφος ήθελε να ξεφύγει από τα πρέπει και τους κανόνες των δεκαετιών 40 και 50 όπως και η ίδια η κοινωνία. Αυτή η γενική εικόνα χαρακτηρίζει τον κάθε εθνικό κινηματογράφο.

Στην Ιταλία δημιουργούνται με απαρχή την ταινία Cabaria το 1914, οι βάσεις για οποιαδήποτε ταινία που στο μέλλον θα είχε ως αναφορά την αρχαιότητα. Αυτές οι βάσεις σύμφωνα με τον (Ακτσόγλου Μ. 2003) είναι: η μεγάλη διάρκεια, οι χιλιάδες κομπάρσοι, τα επιβλητικά ντεκόρ και κοστούμια, οι διάσημοι ηθοποιοί, ένας λανθάνων ή έκδηλος ερωτισμός, οι θεαματικές σκηνές μαχών, οι βιβλικές καταστροφές και φυσικά οι ανίκητοι ήρωες με την υπεράνθρωπη δύναμη.

Την δεκαετία του 1950 η ταινία Ο Σκιπίων ο Αφρικανός ξανακάνει την εμφάνισή της με εκδοχές της από το Χόλυγουντ κι από τα στούντιο της Τσινετσιτά στην Ιταλία. Έπειτα θα ακολουθήσουν στο Χόλυγουντ πάρα πολλές παραγωγές όπως: οι 10 Εντολές, Μπέν Χούρ, Quo Vadis, Σαμψών και Δαλιδά. Στην Ιταλία λοιπόν η επιρροή αυτή έφερε ταινίες ίδιας αισθητικής. Κάποιες από τις ταινίες αυτές του Ιταλικού σινεμά είναι η ταινία Χλαμύδα και Οι λεγεώνες της Κλεοπάτρας του Vittorio Cottafavi. Φτηνές

²³ Κουνέλη Ε. 2004, 512

παραγωγές που δίνουν την ψευδαίσθηση υπερπαραγωγής γυρισμένες με ελάχιστα ντεκόρ που ξαναχρησιμοποιούνται ελαφρώς παραλλαγμένα και σε άλλες ταινίες. (Ακτσόγλου Μ. 2003). Ο Ακτσόγλου αναφέρει: «*Η ιδιομορφία του Ιταλικού *repertum* έγκειται στην αξιοποίηση της αρχαιοελληνικής και Ρωμαϊκής μυθολογίας όχι όμως απαραίτητα και στον σεβασμό της*»²⁴. Αυτό θα το δούμε και στην ταινία *il conquistatore di Corinto* (1961) του *Mario Costa* που θα αναλύσουμε παρακάτω. Η ταινία ξεκινά με μια λεζάντα η οποία μας περιγράφει τι έγινε ιστορικά και λέει τα εξής: «Το 146 π.Χ. η Ελλάδα ήταν κάτω από την ρωμαϊκή επιρροή. Αλλά η αχαϊκή συμπολιτεία – μια συνομοσπονδία ελληνικών πόλεων-κρατών αρνήθηκε να αντιμετωπίσει την έκλειψη της αρχαίας δόξας της Ελλάδος και αντ' αυτού τοποθετήθηκε πίσω από τον κυβερνήτη της Κορίνθου τον Κριτόλαο ο οποίος ήταν ο πιο φανατικός συνήγορος μίας ανοιχτής επανάστασης εναντίον της Ρώμης.

Στο επόμενο πλάνο φτάνει ένας αγγελιοφόρος και βλέπουμε το εσωτερικό του σπιτιού του Κριτόλαου στο οποίο συνομιλεί με τον Καλλικράτη ο οποίος διαφωνεί. Ο Καλλικράτης λέει ότι θα πρέπει να ακουστούν πρώτα οι πρεσβευτές και μετά να παρθεί μία απόφαση εναντίον τους (Ρωμαίους). «Εμείς οι Έλληνες έχουμε το θάρρος να επανακτήσουμε την δόξα των πατέρων μας» απαντάει ο Κριτόλαος. Στην επόμενη σκηνή ο Κριτόλαος λαμβάνει νέα ότι οι Ρωμαίοι βρίσκονται λίγο πριν την Καρχηδόνα. Θεωρεί ότι οι Ρωμαίοι θα ασχοληθούν με αυτόν τον πόλεμο και όχι με την αντίσταση της Αχαϊκής συμπολιτείας. Το σκηνικό τελειώνει με μία πρόποση της γυναίκας του Καλλικράτη για συνεργασία του Κριτόλαου με τον Καλλικράτη.

Στο επόμενο πλάνο καταφτάνουν πρεσβευτές από την Ρώμη και όταν τους βλέπει ο λαός της Κορίνθου ξεκινά μία συζήτηση για την τύχη της Καρχηδόνας και για το ότι είναι καιρός να αποτινάξουν τον ζυγό από πάνω τους. Βλέπουμε όπως και στην ιστορία ότι η πρεσβεία που ήρθε από την Ρώμη, ζητά από την Αχαϊκή συμπολιτεία την αυτονομία και την ελευθερία των πόλεων που ανήκουν σ' αυτήν. Αυτό θα φέρει αντιδράσεις. Οι ρωμαίοφιλοι πολιτικοί υπό τον Καλλικράτη, συμφωνούν με τους Ρωμαίους ενώ ο Κριτόλαος και ο Δίαιος θα διαφωνήσουν οριστικά και θα αρχίσουν να προετοιμάζονται πολεμικά. Βγαίνοντας από την αίθουσα οι πρεσβευτές θα πέσουν πάνω σε ένα εξαγριωμένο πλήθος που θα τους αποδοκιμάσει και στη συνέχεια ακολουθεί μία

²⁴Ακτσόγλου Μ. 2003 ,180

μάχη. Αυτή η μάχη είναι η αφορμή στην ταινία για τους Ρωμαίους που θέλουν μετά να στείλουν στρατεύματα για να καταστρέψουν την Κόρινθο.

Ένας εκατόνταρχος που συνόδευε τους πρεσβευτές μαζί με τον στρατό του σώζεται από την κόρη του Κριτόλαου, η οποία τον φυγαδεύει στο σπίτι του Καλλικράτη. Επίσης, ξεκινά ένας ερωτισμός μεταξύ αυτού του Ρωμαίου εκατόνταρχου με την κόρη του Κριτόλαου. Ο εκατόνταρχος Ρωμαίος σε όλη την διάρκεια της ταινίας θα παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο ενώ η ιστορία που διαδραματίζεται τοποθετείται στο παρασκήνιο. Ο Καλλικράτης και ο εκατόνταρχος Ρωμαίος συζητάνε ένα σχέδιο στο οποίο θα μπορούσε να βοηθήσει ο εκατόνταρχος στην αποφυγή του πολέμου της Ρώμης με την Κόρινθο. Από το σημείο αυτό και μετά, η ταινία συνεχίζει με την απόφαση της ρωμαϊκής συγκλήτου να στείλει τον Μέτελλο στην Ελλάδα και να τελειώσουν μια και καλή με την αντίσταση που υπάρχει στην Αχαϊκή συμπολιτεία.

Βλέπουμε ότι ο πόλεμος με την Κόρινθο θεωρείται ότι θα αποτελέσει παράδειγμα για του υπόλοιπους υποταγμένους λαούς. Παράλληλα διαδραματίζεται ένα ερωτικό παιχνίδι μεταξύ της γυναίκας του Καλλικράτη, της κόρης του Κριτόλαου (Ηβης) και του εκατόνταρχου Ρωμαίου. Η γυναίκα του Καλλικράτη διεκδικεί την θέση της ερωτευμένης Ήβης στην σχέση μεταξύ αυτής (Ηβης) και του εκατόνταρχου Ρωμαίου προδίδοντάς τους στον Δίαο ο οποίος θέλει να παντρευτεί την Ήβη.

Όπως είπαμε και στο θεωρητικό πλαίσιο της ιστορίας του ιταλικού κινηματογράφου στην ταινία υπάρχει ο λανθάνων ερωτισμός, τα επιβλητικά σκηνικά και οι ένδοξες μάχες. Όλα αυτά είναι χαρακτηριστικά της εποχής της ταινίας. Στη συνέχεια ο εκατόνταρχος Ρωμαίος φυλακίζεται και οι ρωμαίοφιλοι πολιτικοί συζητούν για το ότι πρέπει να τον ελευθερώσουν προκειμένου να αποτραπεί αυτός ο πόλεμος. Έπειτα η πόλη της Κορίνθου τίθεται σε κατάσταση κινδύνου (στην ψηφοφορία της πρότασης αυτής συμμετέχει και ο Κριτόλαος) και η συνέλευση διακόπτεται απότομα από έναν αγγελιοφόρο που αναγγέλλει την επίθεση Ρωμαίων στρατιωτικών νότια της Λευκόπετρας.

Ο Κριτόλαος με το άκουσμα των νέων αναγγέλλει την είσοδο της Κορίνθου στον πόλεμο. Την ίδια στιγμή ο Καλλικράτης ελευθερώνει τον εκατόνταρχο Ρωμαίο. Έπειτα ο

Δίαιος αιχμαλωτίζει έναν από τους ρωμαιοφίλους πολιτικούς και τον βασανίζει για να του πει που ακριβώς κρύβονται οι υπόλοιποι πολιτικοί, ο Καλλικράτης και ο εκατόνταρχος Ρωμαίος. Παρακάτω βλέπουμε τα δυο στρατεύματα σιγά-σιγά να παίρνουν θέσεις μάχης. Ο πόλεμος ξεκινά στην Λευκόπετρα και οι Ρωμαίοι νικούν. Μετά την νίκη τους προχωρούν προς την Κόρινθο. Ο στρατός του Κριτόλαου προσπαθεί να ξεφύγει.

Ο στρατηγός των Ρωμαίων φωνάζει να μην δείξουν κανένα έλεος. Αποδεκατισμένα τα στρατεύματα του Κριτόλαου τελικά γυρνάνε στην πόλη και ο λαός απογοητευμένος προβλέπει την κακή του μοίρα. Ο Καλλικράτης κρυμμένους μαζί με τους υπόλοιπους πολιτικούς προτείνει την φυλάκιση του Κριτόλαου και του Δίαίου ώστε να αποφευχθεί η λεηλάτηση και η ολοκληρωτική καταστροφή της Κορίνθου. Ο εκατόνταρχος Ρωμαίος φτάνει στα ρωμαϊκά στρατεύματα και προτείνει να μην επιτεθούν στην Κόρινθο γιατί όπως λέει «...δεν φταίει ο λαός αλλά η εξουσία της πόλης» (1:04:16). Ο εκατόνταρχος Ρωμαίος τους προτρέπει να μουν στην πόλη από ένα μυστικό τούνελ χωρίς να διεξαχθεί μάχη. Ο Δίαιος στην συνέχεια βρίσκει που κρύβονται ο Καλλικράτης και οι άλλοι πολιτικοί οι οποίοι είναι φιλικά προσκείμενοι στους Ρωμαίους και τους σκοτώνει. Οι Ρωμαίοι βλέπουμε να συνεχίζουν την πορεία τους για την καταστροφή οποιασδήποτε αντίστασης.

Ο Δίαιος έπειτα αιχμαλωτίζει την Ήβη σε έναν λάκκο φιδιών για να την τιμωρήσει για την ερωτική και όχι μόνο προδοσία της. Την ίδια ώρα από το κρυφό τούνελ μπαίνουν τα ρωμαϊκά στρατεύματα. Ο εκατόνταρχος Ρωμαίος σώζει την Ήβη από το μένος του Δίαίου και από τα φίδια, και μαζί πια κατευθύνονται στην μεγάλη αίθουσα που κάθεται ο Κριτόλαος. Τον εκλιπαρούν να έρθει μαζί τους και να τον σώσουν αλλά ο ίδιος έχει πάρει την απόφασή του να πεθάνει ως ένας ελεύθερος άνθρωπος μαζί με τον λαό του. Ο Κριτόλαος λέει στον εκατόνταρχο να είναι ευγενικός με την κόρη του. Το τελευταίο πλάνο της ταινίας δείχνει την καταστροφή της Κορίνθου η οποία φλέγεται. Η ταινία όπως βλέπουμε δεν ακολουθεί τα ιστορικά στοιχεία που έχουμε από τις πηγές μας. Είναι μία ταινία μυθοπλασίας οι οποία τοποθετεί όλους τους πρωταγωνιστές του Αχαϊκού πολέμου μαζί σαν να συνυπάρχουν, ενώ ιστορικά ξέρουμε ότι όταν πέθανε ο Καλλικράτης τα ηνία της Αχαϊκής συμπολιτείας ανέλαβε ο Δίαιος, ενώ ο Κριτόλαος πέθανε στην μάχη της Λευκόπετρας. Ένα άλλο ζήτημα που τίθεται, είναι ότι τα ρωμαϊκά

στρατεύματα που κατέστρεψαν την Κόρινθο δεν κινούνταν υπό τις διαταγές του Μέτελλου αλλά του Μόμμιου. Βέβαια η ταινία αποτελεί, αυτό που είναι και το ζητούμενό μας, δηλαδή μία διαθεματική προσέγγιση του Αχαϊκού πολέμου και αυτό διότι έχει κάποια ιστορικά στοιχεία και μία ιστορικότητα.

Ιστορία και λογοτεχνία Κ. Π. Καβάφη, Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες

Η λογοτεχνία και η ιστορία ήταν ανέκαθεν αλληλένδετες. Ο λόγος της γραφής αναμειγνύοταν, δανείζοντας στοιχεία το ένα είδος στο άλλο. Πολλές φορές η Ιστορία καταγραφόταν με λογοτεχνικό τρόπο και άλλες η λογοτεχνία βασιζόταν σε ιστορικά δεδομένα. Άλλες πάλι φορές λογοτεχνικά κείμενα αποτέλεσαν μεγάλες ιστορικές πηγές, από την δευτερεύουσα ανάπτυξη και καταγραφή του λογοτεχνικού κειμένου που τοποθετείται χρονικά και οι ήρωες δρουν σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο. Επίσης από την λογοτεχνία –ποίηση, λαϊκά αναγνώσματα, τραγούδια, επιστολές, ημερολόγια-έρχονται ιστορικά στοιχεία για την πολιτισμική κοινωνική και καθημερινή ζωή των ανθρώπων και εμπλουτίζουν την ιστορία με ρεαλιστικό τρόπο (Μαυροσκούφης Δ. 2005). Τα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν σημαντικές πηγές για την ιστορία «από μέσα». Μπορεί να είναι δευτερογενής πηγή για το θέμα που πραγματεύεται αλλά παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις σχέσεις των ανθρώπων τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνιών καθώς και για την δομή του περιβάλλοντος (Μαυροσκούφης Δ. 2005).

Γίνεται έτσι κατανοητό ότι λογοτεχνία χωρίς ιστορικό περιεχόμενο δεν αποτελεί ένα ρεαλιστικό αφήγημα που έχει βάσεις. Δηλαδή το ιστορικό στοιχείο προσγειώνει το αφήγημα του δίνει διαστάσεις και όρια και δεν χάνεται στην μυθοπλαστική φαντασία. Έτσι η ιστορία συμβάλλει στην αληθοφάνεια και δρώντας ο ήρωας ως άτομο στο ιστορικό πλαίσιο μετατρέπεται από αόριστη εξιστόρηση σε υπαρξιακό ατομικό βίωμα (Αθανασοπούλου Α.2004). Δεν διαβάζουμε όμως ιστορία για να κατανοήσουμε τις λογοτεχνικές δυνατότητες ούτε βέβαια μπορούμε να ισχυριστούμε ότι μαθαίνουμε ιστορία διαβάζοντας λογοτεχνικά κείμενα. Επίσης δεν προέχει η ιστορική καταγραφή της λογοτεχνικής μετάπλασης. Το ιστορικό και το λογοτεχνικό αφήγημα πρέπει να αντιμετωπίζονται παράλληλα σαν συνεργατικές πηγές που οδηγούν τον αναγνώστη στην ανίχνευση της ιστορικής αλήθειας. Αναφέρονται δηλαδή στο ίδιο γεγονός αλλά το

φωτίζουν με το δικό τους φως. Υπό αυτή την οπτική βλέπουμε ότι η σχέση ιστορίας λογοτεχνίας είναι συμπληρωματική αλληλένδετη και πολυσύνθετη (Αθανασοπούλου Α.2004). Ένα παράδειγμα υποδειγματικής λογοτεχνικής ιστορικής γραφής μέσω της ποίησης είναι το ποίημα του Καβάφη:

Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες

Ανδρείοι σεις που πολεμήσατε και πέσατ' ευκλεώς
τους πανταχού νικήσαντας μη φοβηθέντες.
Άωμοι σεις, αν έπταισαν ο Δίαιος κι ο Κριτόλαος.
Όταν θα θέλουν οι Έλληνες να καυχηθούν,
"Τέτοιους βγάζει το έθνος μας" θα λένε
για σας . Έτσι θαυμάσιος θα' ναι ο έπαινός σας.
Εγράφη εν Αλεξανδρεία υπό Αχαιού
έβδομον έτος Πτολεμαίου, Λαθύρου.

Ο Καβάφης τα ιστορικά ποιήματά του τα αξιοποιεί αναχρονιστικά, έτσι ώστε να μπορέσει να σχολιάσει και να ασκήσει κριτική σε σύγχρονα γεγονότα και βιώματα στην εποχή του. Η κύρια ιστορική χρονολογία που χρησιμοποιεί είναι η Ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Με σημείο τομής την ανάπτυξη του Ρωμαϊκού Imperium (ηγεμονία), το οποίο καταλαμβάνει μεγάλο μέρος στα ποιήματα του Καβάφη. (Αθανασοπούλου Α.2004). Η βιωματική του και ιστορική του εμπειρία στην καμπή του 20^{ου} αιώνα είναι μια εποχή που στην Βενιζελική Ελλάδα υπάρχει εθνικός διχασμός. Στην Αίγυπτο (γενέτειρα του ποιητή) εφαρμόζεται η αποικιακή πολιτική της Αγγλίας. Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος καταστρέφει την παγκόσμια οικονομία και τον πολιτισμό και η μετέπειτα Μικρασιατική καταστροφή, τον οδήγησαν να εκφράσει την οδύνη του δανειζόμενος ιστορικά στοιχεία από ανάλογη εποχή του παρελθόντος.

Το ποίημα αυτό ο Καβάφης το έγραψε τον Φεβρουάριο του 1922 μετά την καταστροφή της Σμύρνης. Ο Σαββίδης αναφέρει ότι αυτό το ποίημα μας ενδιαφέρει από τεχνική άποψη διότι μας παρέχει το ιστορικό στοιχείο που αναφέρεται στον πόλεμο της Αχαϊκής συμπολιτείας εναντίον των Ρωμαίων και την ήττα αυτών στην Κόρινθο το 146 π.Χ., που σήμανε και την υποδούλωση της Ελλάδας στους Ρωμαίους. Το ποίημα αυτό με

την προσθήκη των δύο τελευταίων στίχων αποκτά έναν διττό χαρακτήρα και αποπνέει έναν υπόκωφο σπαραγμό, παρόμοιο με αυτόν που βιώνει ο ποιητής την δεδομένη στιγμή λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής. (Σαββίδης Π. Γ.1996).

Ο Αχαϊκός πόλεμος στην ζωγραφική : Η τελευταία μέρα της Κορίνθου

Οι ζωγραφικοί πίνακες είναι οι πρώτοι που χρησιμοποιήθηκαν ως ιστορική πηγή. Βέβαια απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή από τους ιστορικούς που θα τους αναλύσουν διότι θα πρέπει να έχουν γνώσεις εκτός από την ιστορία αλλά και στην ιστορία της τέχνης. Για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε και να αξιοποιήσουμε μια εικόνα (ζωγραφική, πίνακες), ως ιστορική πηγή πρέπει να διαπιστώσουμε πρώτα την κατηγορία στην οποία ανήκει. Να διερευνήσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκε αυτή, (πολιτικές, κοινωνικές), να κατανοήσουμε το μήνυμα αυτής και έπειτα να το ερμηνεύσουμε (Αζέλης Α. 2004).

Παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας που εκτίθεται στο Μουσείο Ορσέ και λέγεται Η τελευταία ημέρα της Κορίνθου. Αναφέρεται δηλαδή στην ιστορική περίοδο που επεξεργαζόμαστε. Ζωγράφος είναι ο Tony Robert-Fleury (1837—1912)

The Last Day of Corinth

Ο πίνακας είναι λάδι σε μουσαμά και φιλοτεχνήθηκε το 1870 εποχή που το Παρίσι πολιορκείται για έξι μήνες από τα στρατεύματα του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου Α΄ (Burns E.M. 2006). Φαίνεται ότι ο ζωγράφος κάνει μια έμμεση συσχέτιση της καταστροφής του Παρισιού κατά την διάρκεια του γαλλοπρωσικού πόλεμου με την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ.

Ο Robert-Fleury απεικονίζει τη στιγμή που ο ρωμαϊκός στρατός εισέρχεται στη λεηλατημένη πόλη. Οι γυναίκες της Κορινθίας, φοβούμενες τη μοίρα που της περίμενε, καταφεύγουν στην βάση του αγάλματος της Αθηνάς. Ενώ στο βάθος βλέπουμε έφιππο των Μόμμιο.

«Το έργο του νεαρού καλλιτέχνη, του πήρε τρία χρόνια για να το ολοκληρώσει ενώ ζωγραφική του έκταση είναι 24m2, τιμήθηκε με το Medal of Honor στο σαλόνι. Οι επικριτές, ωστόσο, ήταν πολύ σκληροί για τη ζωγραφική του : "Κοιτάμε, θαυμάζουμε, αλλά δεν είμαστε συνεπαρμένοι» (Μουσείο Ορσέ)

Ο πίνακας είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της εποχής του, όπου, όπως αναφέρουν οι Honour & Fleming, τον 19^ο αιώνα οι ζωγράφοι στράφηκαν σε απλά ιστορικά γεγονότα ώστε να απεικονιστεί το πώς ζούσαν, αγαπούσαν ή πέθαιναν οι άνθρωποι στο παρελθόν. Στο είδος αυτό διακριθήκαν οι καλλιτέχνες του just milieu του λεγομένου μέσου δρόμου. Το ρεύμα αυτό είναι εμπνευσμένο από την φράση του Λουδοβίκου Φίλιππου, που το 1831 διακήρυξε ότι θα ήθελε να αποφύγει της ακρότητες, στις όποιες είχαν καταφύγει στο παρελθόν και η βασιλική εξουσία άλλα και η λαϊκή. Στην ζωγραφική αυτό αποδόθηκε με έντονα χρώματα και με μια αληθοφανή αναπαράσταση των λεπτομερειών του κάθε πίνακα της εποχής. Αυτό βλέπουμε και στον παραπάνω πίνακα στον αμφορέα, στα ρούχα και στα κοσμήματα που βρίσκονται στο πλαϊνό σημείο αυτού. (Honour H. & Fleming J. 1991)

Βιβλιογραφικές Αναφορές

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

CIL_1².626.

CIL_1².630.

Rizakis, *Achaïe* III:5 / Syll.³ 684.

IG XI,4 1097: Delos

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΗΓΕΣ

Κάσσιος Δ. (2018). Άπαντα 2: Ρωμαϊκή ιστορία. Αθήνα: Κάκτος.

Πανσανίας: *Ελλάδος περιήγησης Αρκαδικά*. Αθήνα: Κάκτος.

Πλούταρχος (2007). Βίοι Παράλληλοι. Αριστείδης-Κάτων. Αθήνα : Ζητρός.

Πλούταρχος (1993). Βίοι Παράλληλοι. Φιλοποίμην-Τίτος. Αθήνα: Κάκτος.

Πολύβιος. Άπαντα 1-11. Αθήνα: Κάκτος.

Σικελιώτης Δ. (1998). Άπαντα 18: Ιστορική βιβλιοθήκη. Αθήνα: Κάκτος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αζέλης Α. (2004) Ιστορία και ζωγραφική. Στο Αγγελάκος Κ. και Κόκκινος Γ (Επιμ.) *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της ιστορίας με την χρήση πηγών*. (σελ.101- 131). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αθανασοπούλου Α. (2004) Ιστορία και λογοτεχνία στο σχολείο. Μία διεπιστημονική πρόταση διδασκαλία για την κριτική αγωγή των μαθητών στον σύγχρονο κόσμο. Στο

Αγγελάκος Κ. και Κόκκινος Γ (Επιμ.) *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της ιστορίας με την χρήση πηγών*. (σελ.101- 131). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ακτσόγλου Μ. (2003). *Σινεμολογία*. Αθήνα, υπουργείο πολιτισμού.

Ζορμπαλάς Σ. (1998). *Τέχνη και κοινωνία*. Αθήνα: Σύγχρονη εποχή.

Κορδάτος Γ. (1924). *Μεγάλη ιστορία της Ελλάδας. Ελληνιστικοί χρόνοι: 323-1π.Χ.* Αθήνα: 20^{ος} Αιώνας.

Κρεμμυδάς Β. και Μαρκιανός Σ. (1985). *Ο αρχαίος κόσμος: ελληνιστικοί χρόνοι-Ρώμη*. Αθήνα : Γνώση.

Κουνέλη Ε. (2004). Οι νέες τεχνολογίες στη διδασκαλία της ιστορίας ή αλλιώς το ψηφιακό μέλλον της ιστορίας. Στο Κόκκινος Γ. και Νάκου Ε. (Επιμ.) *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα*. (σελ. 497- 525). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κυριακίδη Β. (1999). *Οι Ρωμαίοι: από τη δύναμη, στη διαφθορά, στην πτώση*. Αθήνα: Β.Κυριακίδης.

Λαζάρου Α. (2000). Η σύγκρουση Ελληνιστικών κρατών και Ρώμης (200-146 π.Χ.) Στο Συλλογικό Έργο (Επιμ.), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ε' τόμος*. (26-54, 91-130, 162-175). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Μαυροσκούφης Δ.Κ. (2005). *Αναζητώντας τα ίχνη της ιστορίας: ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη.

Οικονόμου Ε.Ν. και Κυριαζής Ν.Κ. (2018). *Οικονομία, πόλεμος, στρατηγική και θεσμοί: Η Ελλάδα και η Αχαϊκή συμπολιτεία (389-146 π.Χ.)*. Αθήνα: Πληθώρα.

Παπαγγελής Θ(2005). *Η Ρώμη και ο Κόσμος της*: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Ριζάκης Α. “*Η Ρωμαϊκή πολιτική στην Πελοπόννησο και η Αχαϊκή συμπολιτεία,*” presented at the Πρακτικά Γ’ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβρίου, 1985, 1988, σελ.. 2-36.

Ριζάκης Α. (1990). *Ρωμαϊκές επεμβάσεις στο αστικό τοπίο και αγροτικό τοπίο των πόλεων της Πελοποννήσου*. Πρακτικά Δ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Κόρινθος 9 - 16 Σεπτεμβρίου.

Ριζάκης Α.Δ (1991) (επιμ.): *Αρχαία Αχαΐα και Ηλεία*. Αθήνα.

Ριζάκης(1992) (επιμ.): *Paysages d'achaie I*. Αθήνα.

Ριζάκης(2000) (επιμ.): *Paysages d'achaie II* . Αθήνα.

Θωμόπουλου Σ.Ν.(1998). *Ιστορία της πόλεως Πατρών* .τόμος πρώτος. Επιμέλεια: Βασίλη Κ Λάζαρη. Αχαϊκές εκδόσεις Πάτρα.

Σαββίδης Π. (1996). *Μικρά Καβάφικα*. Αθήνα: Ερμής.

Τζαμτζής Ι. (2006). *Libertas: ζητήματα ελευθερίας εις το δίκαιο και τους θεσμούς της Ρώμης*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Χατζόπουλος Μ. (2000). Οι Έλληνες της Δύσεως μεταξύ Καρχηδόνιων και Ρωμαίων(275-203 π.Χ.) Στο Συλλογικό Έργο (Επιμ.), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Δ' τόμος*. (438-463). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Baslez M. (2013). *Πολιτική ιστορία του αρχαίου ελληνικού κόσμου*. Αθήνα: Πατάκη.

Berstein S. and Milza P. (1997). *Ιστορία της Ευρώπης: η ευρωπαϊκή συμφωνία και η Ευρώπη των εθνών 1815-1919*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Boatwright M.T., Gargola J.D. and Talbert R.J. (2004) . *The Romans: from village to empire. A history of ancient Rome from earliest times to Constantine*. New York: Oxford university press.

Bordwell D. and Thompson K. (2009). *Εισαγωγή στην τέχνη του κινηματογράφου*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

- Bordwell D. and Thompson K. (2011). *Ιστορία του κινηματογράφου*. Αθήνα: Πατάκη.
- Briscoe J. (1967). *Rome and the class struggle in the greek states 200-146 B.C.* Past and Present, 36, 3-20.
- Burns E.M. (2006). *Ευρωπαϊκή ιστορία. Ο δυτικός πολιτισμός: νεότεροι χρόνοι*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Cartledge P. and Spawforth A. (2002). *Hellenistic and Roman Sparta: a tale of two cities*. Great Britain: Routledge.
- Croix S.D. G.E.M. (2005). *Ο ταξικός αγώνας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο: από την Αρχαϊκή εποχή ως την Αραβική κατάκτηση*. Αθήνα: Κέδρος.
- Derow S.P. (1989). Rome, the fall of Macedon and the sack of Corinth. Στο Astin, Walbank, Frederiksen and Ogilvie (Eds), *Rome and the Mediterranean to 133 BC (290-319)*. Cambridge: The Cambridge Ancient History.
- Engels F. (2008). *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*. Αθήνα: Σύγχρονη εποχή.
- Errington.R.E1969: *Philopoemen*. Oxford Clarendon press.
- Ersine A.2005. *A companion to the Hellenistic world*. Blackwell publishing press.
- Ferguson W.S. (1911). *Hellenistic Athens*. London: Ares publishers.
- Grant M. (2011) *Ιστορία της Ρώμης*. Αθήνα.
- Habicht C. (1998). *Ελληνιστική Αθήνα*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Hobsbawn E.J. (2006). *Η εποχή του κεφαλαίου 1848-1875*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Honour H. & Fleming J. (1991). *Ιστορία της τέχνης*. Αθήνα: Υποδομή.
- Howgego C. (1992). The supply and use of money in the Roman world 200 B.C. to A.D. 300. *The journal of Roman studies*, 82, 1-31.

- Linderski J. (1985). Review: The hellenistic world and the coming of Rome by Erich S. Gruen. *The journal of interdisciplinary history*, 16 (2), 305-307.
- Larsen J. (1935). Was Greece free between 196 and 146 B.C.? *Classical philology*, 30 (3), 193-214.
- Mackay C.S. (2014). *Αρχαία Ρώμη: στρατιωτική και πολιτική ιστορία*. Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- Millis W. (2006). "Miserable Huts" in post-146 B.C. Corinth. *Hesperia: the journal of the American school of classical studies at Athens*, 75 (3), 397-404.
- Mommsen T. CIL. vol. iii: *Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*. pars I. σελ.95-97.
- Morgan L.H. (2013). *Η αρχαία κοινωνία*. Αθήνα: Ελεύθερος τύπος.
- Mosse C., Gourbeillon-Schnapp A. (2015). *Επίτομη ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2.000-31 π.Χ.)*. Αθήνα: Δ.Ν. Παπαδήμα.
- Rawson, E. (1989). Roman tradition and the Greek world. Στο Astin, Walbank, Frederiksen and Ogilvie (Eds), *Rome and the Mediterranean to 133 BC (422-475)*. Cambridge: The Cambridge Ancient History.
- Rostovtzeff M. (1998). *Social and economic history of the Hellenistic world* (Volume 2). Oxford: Clarendon press.
- Rostovtzeff M. (1960). *Ρωμαϊκή ιστορία*. Αθήνα : Παπαζήση.
- Rousset D. (2008). The city and its territory in the province of Achaia and "Roman Greece". *Harvard studies in Classical Philology*, 104, 303-337.
- Shipley G. (2012). *Ο ελληνικός κόσμος μετά τον Αλέξανδρο 323-30 π.Χ.* Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Waterfield R. (2018). *Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Will E. (1967). *Histoire politique du monde Hellenistique*. Nancy: La faculte des lettres et des sciences humaines de l'universite de Nancy.

Woolf G (2012). *Rome an empire's story*. New York: oxford.

Walbank F (1957). *A historical commentary on Polybius* Vol .I. Oxford University Press.

Walbank F1999. *Ελληνιστικός κόσμος*. Βάνιας.

Φερρό Μ. (2002). *Κινηματογράφος και ιστορία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ιστοσελίδες

Επίσημη ιστοσελίδα [πρόσβαση 11/9/2020]:

https://www.museeorsay.fr/en/collections/works-in-focus/painting/commentaire_id/the-last-day-of-corinth-23632.html?tx_commentaire_pi1%5BpidLi%5D=509&tx_commentaire_pi1%5Bfrom%5D=841&cHash=3585f94306

Επίσημη ιστοσελίδα [πρόσβαση 11/9/2020]:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_5.aspx